

ZPRÁVY

JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

Adresa: Jednota klasických filologů, Praha 2, Lazarská 8

OBSAH — CONSPECTUS FASCICULI

Euripidova Stheneboia — Euripidis Stheneboea (<i>Z. K. Vysoký</i>)	73
Dvě paraineze z Euripidova Erechthea — Duae admonitiones ex Euripidis Erechtheo (<i>Z. K. Vysoký</i>)	81
Antické vázy v ČSSR a jejich publikace — De vasis antiquis in Bohemoslovenia publici iuris factis faciundis (<i>J. Frel</i>)	86
Nové poznatky o úřední dráze Suetoniově — De novis ad Suetonii cursum honorum symbolis epigraphicis (<i>B. Mouchová</i>)	91
Nejstarší překlady Plutarcha ve světové i české literatuře — De Plutarchi versionibus vetustissimis in litteris Europaeis et Bohemicis (<i>E. Svobodová</i>)	96
Za Augustinem Wolfem — In memoriam Augustini Wolf (<i>J. Hora</i>)	103
In memoriam Vojtěcha Zelinky — In memoriam Adalberti Zelinka (<i>J. Hora</i>)	105
Přednášky JFK v r. 1962 — Argumenta lectionum a. 1962 habitarum	106
Lorentzos Mavilis, Vlast (přel.-vertit <i>L. Hoch</i>)	123
Z nové literatury — De novis libris iudicia: Nové západní práce z oboru římské literatury v hodnocení sovětské literární vědy — Quo modo novae commentationes in occidente de litteris Latinis scriptae in Unione Sovietica aestimentur (- <i>esv-</i>); S. A. Propertius, Elegie (<i>R. Mertlík</i>)	124
Středověká latinská poezie na gramofonové desce — Carmina Latina medii aevi in discis sonantibus (<i>A. Vidmanová</i>)	131
Zpráva o činnosti JFK v r. 1962 — Quid Societas philologorum classicorum a. 1962 gesserit (- <i>dm-</i> , <i>A. Fialová</i> , <i>J. Hora</i> — <i>J. Fiala</i>)	132
Ze světa — Varia (- <i>esv-</i>)	135

Euripidova Stheneboia

V rukopisném komentáři blíže neznámého Jana Diakona¹⁾ k Hermogenovi (Περὶ μεθόδου δεινότητος)²⁾ byl zač. 20. stol. objeven zlomek z prologu Euripidovy Stheneboie³⁾ vedle úplného znění staré hypotese. Text Euripidův není neporušený⁴⁾; po v. 6 vypadlo asi několik veršů, obsahujících informace o osobách hry a místu děje, jak bývá v prologu zvykem, mezera je patrně i po v. 13, v pořádku nejsou ani v. 26—27.⁵⁾

Podle zachované hypotese byl děj dramatu asi takový: Tiryntský král Proitos měl za manželku Stheneboiu. Když uprchl Bellerofón (Bellerofontés) z Korinta, kde prolil krev (neuvádí se, koho zabil), do Tiryntu, ujal se ho Proitos a očistil jej. Ale Stheneboia se do jinocha zamilovala, a když byla odmítnuta, osočila jej u svého manžela z činu, kterého se nedopustil. Proitos poslal Bellefonta do Kárie (jmenována tu místo Lykie) k svému tehánu (podle Homéra) Iobatovi s tajným příkazem, aby ho zahubil. Bellerofón však šťastně obstál ve zkoušce, kterou mu Iobatés uložil (přemohl a usmrtil Chimairu), a vrátil se zdráv i s okřídleným koněm Pégasem, svým pomocníkem, do Tiryntu. Když ani pak neustaly nástrahy Stheneboiny a pikle Proitovy⁶⁾, přemluvil Bellerofón královnu, aby spolu s ním tajně uprchla na okřídleném Pégasu do Asie. Cestou ji poblíže ostrova Mélu svrhl do moře. Královnino mrtvé tělo vylovili rybáři a dopravili do Tiryntu, kam se vrátil i Bellerofón, aby se ze svých činů ospravedlnil.

*

Z prologu, který pronáší sám Bellerofón⁷⁾, plyne, že se Stheneboia několikrát marně pokoušela jinocha svést — úloha zprostředkovatelky byla svěřena, jako obvyčejně v podobných hrách, staré chůvě —, že by ho však u Proita našla, o tom Bellerofón zřejmě nic neví.

- Být zcela šťastným není přáno nikomu.
 Buď strádá člověk od přírody šlechetný,
 neb bohatou žeň sklízí člověk ničemný.
 A mnoho lidí pyšnějších se bohatstvím
- 5 i rodem zostudila ženská bláhovost⁸⁾.
 To zlo i Proita, pána země, postihlo.
 . . . . .
 Jak v tento dům jsem vkročil — cizí prosebník —,
 chce přemluvit mne, líčí na mne osidla,
 bych potají s ní užil hříšné rozkoše.
- 10 Má starou chůvu pověřenou úkolem,
 jak sjednat ono cizoložné spojení.
 Ta ustavičně hude stejnou písničku:
 Co šlíš, bloude, přání velitelce splň⁹⁾
 . . . . .
 jen v tom buď svolný — brzy pánův dům je tvůj!
- 15 Leč já ctil rád a Dia, hostů ochránce,
 ctil Proita za to, že mne přijal do domu
 jak psance z kraje korintského, očistil
 mě přitom z vraždy čerstvou krví obětní.
 Byl rozhodnut jsem vzdorovat všem nabídkám
- 20 a nezneuctit hostitelův chorý dům. —
 Mně protiví se vášeň v zkázu ženoucí.
 Je dvojí láska¹⁰⁾, která vládne na zemi:
 ta jedna, veskrz špatná, žene v záhubu,
 ta druhá šlechtí, vede k moudré rozvaze,
- 25 jsouc hodna tužeb lidí . . . Kéž i touhy mé!
 Jen k neřesti se nechci nikdy propůjčit¹¹⁾.
 Jsem odhodlán se vzdálit odtud někam ven.
 Vždyť stejně je mi těžké žít zde v domě dál
 a strpět výtky, chci-li čelit mrzkostem,
- 30 jak vyzradit a hanbou přitom zahrnout
 choť Proitovu a rozvrátiti celý dům.

Po výstupu sboru Stheneboiných služek — důvěrníc následoval asi rozhovor Bellerofontův s Proitem, který mezitím uvěřil Stheneboiným pomluvám a odevzdal mu tajný příkaz pro Iobata¹²⁾. Časový interval až do Bellerofontova návratu vyplnily sborové písně, oddělené pravděpodobně výstupem staré chůvy. Ta vykládala, jak Stheneboia neustále vzpomíná na Bellerofonta, vyčítá si, že zavinila jeho smrt (pokládala jej patrně za mrtvého):

Ať cokoliv jí padne z ruky, volá hned:
To kladu v oběť korintskému cizinci! (664 N²)¹³⁾

a uvažovala o moci lásky (665; 663 N²)¹⁴⁾:

Vše varem mysl. V lásce každá domluva
jen zveličuje trýzeň...

I ten, kdo nikdy nebásnil,
přec stát se může silou lásky básníkem.

Potom se Bellerofón šťastně vrátil i s Pégasem do Tiryntu. Vyprávěl Proitovi o svém vítězství nad Chimairou¹⁵⁾:

Tnu ve chřtán Chimaiřin: tu jazyk ohnivý
zde koni sžehne peruť, zasáhne i mne¹⁶⁾

a patrně mu vytýkal jeho záludné jednání¹⁷⁾. Z vypravování Bellefontova po návratu mohl dobře pocházet i zl. 668 N² o pomoci Štěstěny¹⁸⁾:

Když štěstí nepřispěje — praví přísloví —,
nic pouhé přičinění lidem nedává.

Když se léčky Stheneboiny a pikle Proitovy znovu opakovaly¹⁹⁾, odhodlal se Bellerofón k pomstě. Přemluvil Stheneboiu na oko, aby s ním na Pégasu uprchla do Kárie, rozplašiv dříve její obavy a strach z té cesty. Snad z rozmluvy s královnou pocházejí verše (669 N²)²⁰⁾:

- (S.) Tam pne se hrozný Kragos, zvěří bohatý,
jímž projít brání bdělé zraky lupičů,
a vůkol rozléhá se hukot mořských vln.
- (B.) Tam přepraví nás okřídlený kůň (— ne loď).

Přestávku, která po útěku Bellefontově a Stheneboině nastala, vyplnil zase sborový zpěv. Snad vystoupil mezitím také Proitos, pobouřen Bellefontovým únikem a únosem své ženy. Potom už přinesli rybáři z ostrova Mélu mrtvé tělo Stheneboino. Ústy svého mluvčího rozhovořili se nejdříve o svém vlastním namáhavém životě; odtud se zachoval zajímavý zlomek (670 N²):

Kdo za nacheť se musí mořem trmáčet,
ti žijí skromně, nezvykli si hodovat...
Je *moře* naší matkou, ne snad suchá zem:
tam leží naše pole — zdroj své obživy
my odtud síť hledáme a čeránem.

Pravé vysvětlení toho, co se stalo, podal Proitovi teprve Bellerofón sám: odhalil zrádnost Stheneboina jednání a vyložil pohnutky své pomsty. Pozdě poučen dává Proitos rozkaz, aby bylo tělo Stheneboino odneseno do paláce (zl. 671 N²):

Již odnesete ji dovnitř! Není v pořádku,
když ženě důvěřuje člověk rozumný.

*

Dějový rozsah staré hypotese je na jedinou tragédii nesporně velmi značný. Dvakrát bylo nutno překlenout sborovými písněmi větší časové intervaly (akce Bellerofontova v Kárii; doprava utonulé Stheneboie od břehů Mélu do Tiryntu), podivná je i duplikace některých motivů (úklady Stheneboiny a Proitovy) a opakuje se i odchod Bellerofontův do Asie. Proto se také nedávno pokusil *Zühlke* (v. uv. dis.) zjednodušit děj tragédie proti svědectví hypotese a omezit jej jen na druhý úklad Stheneboina a Proitův a na vykonání pomsty nad nevěrnou ženou. Podle jeho názoru pronášel prolog Bellerofón až po vítězství nad Chimairou a po návratu z Kárie. Některé hypotese podávají opravdu více látky, než obsahovala příslušná tragédie, a nelze také popírat, že rozsah zachovaného prologu byl původně větší²¹: mohla tu tedy býti zmínka o Bellerofontově pobytu u Iobata v Kárii.

Ale jsou proti tomuto výkladu i závažné námitky. Z Bellerofontova monologu je zřejmé, že si Proita, svého hostitele, váží (Προϊτόν τε τιμῶν, v. 16) a je k němu ohleduplný (srov. v. 30 n.)²²; toto jeho smýšlení se přirozeně změnilo po návratu z Kárie (κατεμύσατο τὸν Προϊτόν, hypoth.). Také Proitos nemá podle líčení v prologu dosud nejmenší potuchy o nějakých piklech Stheneboiných.

Zdá se tedy, že hypothesis přece jen reprodukuje děj Euripidovy Stheneboie celkem věrně.

*

Podle narážek u Aristofana (a scholii k němu) byla Stheneboia provozována před rokem 423 (terminus ante quem)²³.

Putifarským motivem nevěry připomíná Euripidovo dramatické zpracování báje o Hippolytovi. Ale na rozdíl od trpného Hippolyta staví Bellerofón úskok proti úskoku a pomstí se posléze na Stheneboii i Proitovi.

Epizodicky vypravovala o Bellerofontovi už Ilias (6, 156 nn.). Proti Homérovi Euripides leccos změnil: U Homéra se jmenuje Proitova choť Anteia a Iobatés podrobí Bellerofonta rozličným zkouškám, nikoliv jedině; když ve všech vítězně obstojí, ožení ho se svou

dcerou. Euripides podržel jedině boj s Chimairou, patrně z technických důvodů, aby zkrátil poněkud dobu Bellerofontova prodlévání v Kárii; mimoto se hrdina ještě vrací vzduchem na okřídleném Pégasu²⁴⁾. Způsob Bellerofontovy pomsty a Stheneboiny smrti vymyslel si patrně sám Euripides. Tímto pro Euripida příznačným pozměněním staré látky vysvětlil by se dobře značný rozsah fabule dramatu.

Také Sofokles napsal tragédii *Iobatés*, ale jejím dějištěm byla Lykie a obsahem dobrodružství, která tam Bellerofón zažil.

Jakýmsi pokračováním Stheneboie byl Euripidův *Bellerophonés* (před rokem 425). Jestliže v Stheneboii měl Bellerofón blízko k Hippolytovi, v této tragédii připomínal — alespoň odvahou dosáhnout sídla nebeských bohů — Faethonta.²⁵⁾ Neuspokojen uspořádáním věcí na světě a naplněn skepsí vznesl se tu totiž Bellerofón na svém Pégasu (zde přirozeně jen stroj) k nebi, aby se sám přesvědčil o existenci bohů a jejich vlastnostech; byl však svržen, pádem zraněn, a v bídě dožívá svůj život. Podrobněji však děj dramatu neznáme. Dosti početné zlomky obsahují většinou filosofické úvahy Bellerofontovy.

Z obrazů na starých vázách, které lze vztahovat k ději Euripidovy Stheneboie, připomínám dva ²⁶⁾. Na jedné z těchto váz (v Ermitáži) vznáší se Bellerofón na Pégasu a zakrývá si pravou rukou oči, zatím co Stheneboia po hlavě padá do moře. Druhý obraz (v Ruvo; viz str. 77) je poněkud přeplněný: vlevo odevzdává Proitos Bellerofontovi, za nímž stojí okřídlený Pégasos, tajný příkaz pro Iobata, vpravo sedí Stheneboia a za ní stojí mladá služka s vějířem. Intimnost celého výjevu doplňuje malý psík, který si hrde vykračuje směrem k své paní. Byla-li malíři opravdu vzorem tragédie Euripidova, užil jeho dramatické verze jen velmi volně. Pégasos se u Euripida na scéně objevil patrně až při návratu Bellerofontově z Asie, nikoliv při odchodu, a ani Stheneboia nebyla zřejmě přítomna Proitovu vyjednávání s Bellerofontem. Malíři však záleželo nejvíce na atraktivním zjevu okřídleného oře, který jistě ne nahodile zaujímá v celé kompozici střed mezi oběma skupinami.

ZDENĚK K. VYSOKÝ

POZNÁMKY

¹ Žil asi kolem r. 1200.

² Vydal *Rabe*, Rhein. Museum, NF 63, 1908, 147 n.

³ Vydali jej nověji — někde i s větším komentářem a rozбором ztracené tragédie — zejména: *U. v. Wilamowitz-Moellendorff*, Classical Philology 3, 1908, 225 nn.; *H. v. Arnim*, Supplementum Euripideum, Bonn 1913, 43 nn. (s volnými doplňky); *A. W. Pickard-Cambridge*, New Chapters in the History of Greek Literature III., ed. by J. U. Powell, Oxford 1913, 131 nn.; *D. L. Page*, Greek Literary Papyri I. (Poetry) 1950 (Loeb Classical Library). — Speciální pojednání (kde je uvedena i literatura starší): *W. Sellner*, De Euripidis Stheneboea quaestiones selectae, dis. Jena 1910; *Bernhard Zühlke*, Euripides' Stheneboia, Philologus 105, 1961, 1—15, 198—225. K tomu srov. *Schmid*, Gesch. d. griech. Lit. I 3, 1940, 390 nn.

⁴ O tom se lze přesvědčit srovnáním textu nově objeveného s několika úryvky už dříve (z citátů) známými (661; 662; 762 N²): tak např. ve v. 3 je čísti podle Aristofana (Žáby 1217 n. = 661 N²) *δυσγενής* (nikoliv *δυσμενής*); ve v. 4 je čísti se Stobaiem (zl. 662 N²) *γαρουμένους*, nikoliv — jak uvedeno zde — *τιωμένους*.

⁵ „Videtur Euripidis codex, quo is qui primus haec excerpisit utebatur, mutilus fuisse, nam interpolationes Iohanne certe antiquiores sunt” (Wilamowitz, 1.1. 128, pozn. 3).

⁶ Srov. slova hypothese: *διδ... ἐπιβουλευθεὶς ὑπ’ ἀμφοτέρων* a tamtéž výše: *μαθὼν δὲ... ἐκ Προΐτου δευτέραν ἐπιβουλήν*.

⁷ Srov. Aristof. Žáby 1217 n. a schol. k uv. m.

⁸ V. 1—3 = 661 N²; v. 4—5 = 662 N².

⁹ *πιθοῦ* Wilam., Pickard, Page. — *Πο τλήθι δεσπονίης ἐμῆς* vypadl asi verš. Sellner (a po něm Zühlke) nahrazují *ἐμῆς* infinitivem *θιγῆν*, aby získali uzavřenou myšlenku.

¹⁰ *Ἀφροδίτη οὐρανια* a *Ἀφροδίτη πάνδημος* — láska nebeská a pozemská — jako na známém symbolickém obraze Tizianově v galerii Borghese v Římě. Wilamowitz neprávem athetuje v. 22—23 jako křesťanskou vložku.

¹¹ Porušený verš; přeloženo volně podle Wilamowitze.

¹² Tak pravděpodobně Sellner v uv. dis. 35 n. Soudí, že se tak stalo po návratu Proitově; jeho nepřítomnosti užila Stheneboia k tomu, aby sváděla Bellerofonta.

¹³ Stheneboia se tu řídí okázale zvykem, že bylo zaslíbeno mrtvým, co při jídle někomu z ruky spadlo na zem.

¹⁴ Přidržuji se výkladu Pickardova. Schmid klade mezi prolog a odchod Bellerofontův do Kárie ještě jeho setkání se Stheneboinou chůvou kdesi na venkově, kam utekl před nástrahami ženy Proitovy. Slova zlomků výše uvedených měla podle tohoto výkladu přesvědčit Bellerofonta o síle Stheneboina citu. Odchod Bellerofontův není však pravděpodobný: vyžadoval by změny scény a rozšiřoval by děj hry už tak nadměrně složitý; ostatně by ho chůva těžko hledala, kdyby odešel tak tajně, že mohl být pokládán za mrtvého. Úmysl vyslovený v prologu (v. 27 nn.) není ještě skutek. Sellner (str. 35n.) např. soudí (a uvádí analogické příklady z jiných her), že neočekávaný návrat Proitův mu zabránil provést úmysl.

¹⁵ Zlomek pochází z počátku Fotiova Lexika, objeveného přibližně v téže době, s. v. ἀθήα (R. Reitzenstein, *Der Anfang des Lexikons des Photios*, 1907, str. 42).

¹⁶ V textu svědčí ukazovací zájmeno *τοῦδ’*, že kuň (s umělými křídly) se skutečně objevil na scéně spolu s Bellerofontem (srov. Wilamowitz, uv. m. str. 229).

¹⁷ Srov. slova hypothese: πάλιν δὲ ἐπιστρέψας εἰς τὴν Τίρυνθα κατεμέμψατο τὸν Προΐτον.

¹⁸ Čtu ἀλδαίνει (Musgrave) místo ἀλγύνει (Stobaios).

¹⁹ Srov. pozn. 6.

²⁰ Tak Wilamowitz, Pickard i Schmid. Stheneboia, která pocházela sama z oněch končin, připomíná nebezpečné úseky cesty, Bellerofón ji patrně uklidňuje. Arnim pomýšlí na rozmluvu Bellerfontovu s rybáři; nevíme však, kde a jak by se mohl v osnově dramatu uskutečnit takový rozhovor.

²¹ Zühlke předpokládá po v. 27 ztrátu dalších asi 10 veršů.

²² Tak by bylo možno nejlépe vysvětlit Bellerfontův úmysl opustit dům Proitův (v. 28 nn.). Ten smysl zůstává i tehdy, uznáme-li s Wilamowitzem starou interpolaci v předloze ve v. 27: εἰς ἀγρὸν γὰρ ἐξίεναι βουλήσομαι. Zühlke zasahuje do textu radikálně svou úpravou: εἰς ὕγρὰν γὰρ ἐξάγειν βουλήσομαι, jako by Bellerofón už zde vyslovil úmysl vylákat Stheneboiu na cestu a svrhnout ji potom do moře.

²³ Podle Sellnera (uv. dis. str. 79 nn.), jenž podrobněji sleduje paralely mezi Hippolytem a Médeou i technické prostředky básníkovy, krátce před r. 431 (provozována Médea); srov. i Zühlke na uv. m. str. 225.

²⁴ Srov. Sellner, uv. dis. str. 51 n.

²⁵ Hor. Carm. IV 11, 25 nn.: terret ambustus Phaethon avaras | spes, et exemplum grave praebet ales | Pegasus terrenum equitem gravatus | Bellerophontem, || semper ut te digna sequare et ultra | quam licet sperare nefas putando | disparem vites.

²⁶ Oba vázové obrazy reprodukuje zde podle Pickarda, uv. sp., vyobr. č. 10 a 11.

Dvě paraineze z Euripidova Erechthea

Když byly Athény ohroženy vpádem Thráků, vedených Eumolpem, synem Poseidónovým, ve spojení s Eleusinskými,¹⁾ dostal athénský král Erechtheus, ctitel bohyně Athény, věštbu z Delf, že zvítězí v boji, obětuje-li Persefoně svou dceru. Erechtheus po dohodě s manželkou Praxitheou jednu ze svých dcer obětoval, zvítězil, Eumolpa zabil a vlast osvobodil. V báji se zrcadlí stará legenda o sporu, který vedli Poseidón s Athénou o vládu nad Attikou, známá i z výtvarné výzdoby západního štítu Parthenónu.²⁾

Pověst o Erechtheovi zpracoval v řecké dramatické literatuře zcela ojedinele Euripides, na římské jeviště uvedl tragédii Ennius. Podle zachovaných zlomků, mezi nimiž vynikají obě delší paraineze, Praxitheina a Erechteova, a podle jiných údajů starověkých byly v tragédii Euripidově kromě písní sborových v podstatě asi tyto hlavní scény:

1. Prolog pronášel nejspíše Erechtheus, jenž vyložil, jaké nebezpečí zemi hrozí, a zmínil se snad už také o věštbě delfského boha.

2. Erechtheův rozhovor s Praxitheou a rozhodnutí obětovat dceru (odtud zl. 360 N²).

3. Rozmluva Erechtheova s poslem nebo zvědem: proti násilí a hrubé přesile staví athénský král statečnost a spravedlnost obhajované věci:

V boj kráčí moudrý vůdce s boží ochranou
a proti vůli bohů nepodniká nic. (352 N²)

Kdo na lup vyjel, bez trestu se nevrátí. (353 N²)

Mít v účtě sluší majetek — však poctivý,
ne nakradený. Není stálé bohatství,
jež bylo nepoctivě získáno. (354 N²)

Výš stavím málo dobrých nežli špatných houf. (356 N²)

4. Po vykonání příprav k oběti je dívka odváděna na smrt, ačkoliv pravý důvod jí není hned znám³⁾. (O její smrti se patrně už nevypravovalo, stejně jako se nevypravuje o obětování Makarie v Hérakleovcích; dojem události vyzníval asi jen v úvahách sborové písně.)

5. Erechtheus se loučí před odchodem do bitvy: vybízí snad i dcery, aby milovaly matku⁴⁾ (mohl tu ukázat na velikost oběti,

kteřou přinesla pro vlast) a dával životní ponaučení a rady svému nástupci, nevrátí-li se živ a zdrav z boje (zl. 362 N²).

6. Zpráva poslova o vítězství Athéňanů, smrti Eumolpově a nejspíše i Erechtheově. Sem by se dobře hodila zmínka o skonu obou zbylých dcer Erechtheových, které se vrhly se skály akropoliske, nechtějíce přežit svou sestřou.

7. Pravděpodobně Athéna jako θεὸς ἀπὸ μηχανῆς ohlašuje počty, kterých se dostane Erechtheovi a jeho třem dcerám⁵⁾ (byly proměněny v souhvězdí Hyad).

Erechtheus byl provozován v Athénách před r. 411, jak svědčí narážky v komediích Aristofanových. Touha po míru, která se živelně ozývá v zlomku sborové písně athénských mužů (zl. 369 N²), odpovídala by nejlépe náladě před uzavřením tzv. míru Nikiova v l. 424—421⁶⁾:

Nechť mé kopí zahálí,
opřádáno útkem pavoučím,
a sám se v klidu dožiji šedin stáří.
Kéž si zpívám maje věncem ověncenu sinou skrání,
když dřív jsem thráckým štítem ozdobil
zeď chrámu Athénina sevřeného sloupovím,
a mohu rozvírat stránky záznamů,
z nichž zaznívá hlas moudrých.

Řeč Praxitheina (po rozmluvě s Erechtheem), v níž se matka odhodlává obětovat dceru za vlast, byla již ve starém věku proslulá. Řečník a státník Lykurgos citoval ji snad v celém rozsahu v řeči proti Leokratovi (98 nn.) jako příklad hrdinské obětavosti a neomezené lásky k vlasti a zahrnul pochvalou za tu myšlenku a její zdramatizování básníka Euripida.

Mohli bychom tuto velkou svazorii Praxitheinu nazvat *parainezi* obrácenou k vlastnímu svědomí. Praxithea nezakolísá ani na chvíli: jako by ani nebojovala se zraněným citem mateřským, přísne a věčně shrnuje všechny důvody, které ji přivedly k jejímu rozhodnutí. Snad by nám připadala její řeč nežensky tvrdá, kdyby všechno Praxitheino myšlení i jednání neplynulo z citu, pro který není žádná oběť dost veliká — z vroucího vlastenectví.

Ani obětované dívce, připomínající Ifigenii (v Aulidě), nechybělo jisté odvahy, neboť „fortes creantur fortibus et bonis“ a také

její sestry s ní dobrovolně zemřely. Přesto stojí v tragédii Euripidově v popředí nikoliv dcera, která podstupuje smrt (jinak Makarie v Hérakleovcích), nýbrž matka, na níž především spočívá tíha rozhodnutí (zl. 360 N²):

Kdo dobrodiní bez výhrady prokáže,
je lidem dražší. Sobecky si počíná,
kdo odkládá čin dlouho, než jej vykoná.
Jsem odhodlána vydat na smrt dítě své.
I mnoho o tom uvažuji. *Především*
s mou obcí nelze žádnou jinou srovnávat:
náš lid se odnikud sem nepřistěhoval,
leč pocházíme odtud; jiné obce však —
jak kostky padnou — nahodile vznikaly
a osazenstvo braly jedny od druhých.
Leč kdo se v obci usadí jsa odjinud,
jak špatná spára uvnitř trámu sbitého,
je občanem jen slovem, skutky nikoliv.
A *potom*: proto přece dívky rodíme,
by chránily nám vlast a její oltáře.
Má obec jméno jedno, obyvatelů
však mnoho: jak jen mohla bych je zahubit,
když jedinou lze obětovat za všechny?
Znám rozlišovat vyšší čísla od menších:
i neplatí víc škoda domu jednoho
než celé obce, aniž se jí vyrovná.
A kdybych syny porodila místo decer
a nepřátelé město ohněm sevřeli,
zdaž mohla bych je neposlat v boj rozhodný
jen ze strachu, že padnou? Já chci děti mít,
jež znají válčit, mezi muži vynikat,
ne panáky snad prázdné, vlasti na obtíž!
Už často synům spěchajícím do boje
proud matčiných slz odňal všechnu odvahu...
Je hanba, navádí-li matka k špatnosti
své děti, nebo chrání-li je víc než čest. —

Těm druhým, kteří padnou v boji hromadně,
je údělem hrob společný i stejná čest:
mé dceři *jeden* věnec bude věnován,
když podstoupí smrt za vlast sama *jediná*.
I matku, tebe^{?)}, obě rodné sestry své

tak zachrání. To všechno jenom šlechtí ji a ctí. —
 Dám vlasti v obět dceru. *Svou? Jen krví svou!*
 Vždyť padne-li mé město v ruce nepřátel,
 i na své dítky ztratím všechny nároky.
 Svým rozhodnutím aspoň všechno zachráním.
 Ať *jiní* vládnou, spásou obce budu *já*.
 A hlavně — na čem v obci nejvíc záleží —
 s mým vědomím a souhlasem se nestane,
 by porušil kdo zděděný řád po předcích.
 Ne, nebude přec Eumolpos a thrácký lid
 zde věnčit trojzub Poseidónův na hradě,
 kde ctíme hlavu Gorgony a olivu,
 a neutrpí újmu úcta k Athéně.
 Já, občané, svou vlastní krev vám nabízím:
 dejž spásu vám i úspěch! Jedním životem
 jsem rozhodnuta rodné město vykoupit. —
 Ó vlasti, kéž by všichni, kteří bydlí zde,
 tě milovali jako já: i *nám* by všem
 se žilo snáz i *ty* bys byla v bezpečí.

Další souvislý zlomek (362 N²) se zachoval i z druhé paraineze, kterou pronáší Erechtheus asi ještě před odchodem do bitvy k svému nástupci. Je otázka, kdo byl onen jinoch, jemuž jsou určena poučení, připomínající rady starého Polonia v Shakespearově Hamletu, jak si povšiml už F. G. Welcker⁸⁾. Podle Euripida (zl. 360 N²) měl Erechtheus s Praxitheou tři dcery, žádného však mužského potomka⁹⁾. Soudívá se, že se paraineze týká nějakého adoptivního nástupce, ačkoliv s ním Erechtheus mluví jako s vlastním synem a na jiném místě¹⁰⁾ staví dokonce pokrevní spřízněnost nade všechny jiné vztahy¹¹⁾. Erechtheus praví:

Máš pravdu, hochu. Chci ti na tvou otázku
 rad zlatá zrnka svěřit, mládí prospěšná,
 když vypsels, abys otcovských mých pokynů
 dbát mohl věrně, jestliže sám zahynu.
 Chci mnoho naučení shrnout v málo slov.
 Nuž především si osvoj vlídné chování.
 Buď spravedlivý k boháči i k chudému:
 tím úctu všech si získáš ke své osobě.
 A čeká-li tě dvojí úkol současně,
 jen jednomu se věnuj, druhý stranou nech.
 Hleď nabývatí peněz cestou poctivou,

když chceš je ve svém domě dlouho podržet:
 co nepoctivě získáš, není k prospěchu.
 Však snaž se zbohatnouti: tím si získáš hned
 i zvučné jméno, výhodně se oženíš.
 Neb chudý člověk, byť byl moudrý sebevíc,
 má po slávě a neváznosti propadá.
 Jen prázdné mluvky nevaž k sobě přátelstvím
 a ty, kdo přízeň špatností si kupují,
 chraň od příbytku svého pevnou závorou.
 Styk vyhledávej s osobami staršími,
 však bujnosti, jež nezná nic než žert a smích,
 se varuj: špatná rozkoš — krátká potěcha.
 Až moci dojdeš, chraň se rozmařilosti
 a lidu k hanebnosti nezneužívej.
 Kdo chudým dětem řádných lidí ublíží,
 i sobě připravuje konec potupný.
 Vliv nepoctivých nenech v obci narůstat:
 když špatní totiž domohou se bohatství,
 či zodpovědné místo v správě obsadí,
 tu zpychnou štěstím mimo očekávání. —
 Nuž podej, synu, otci ruku k stisknutí!
 Buď zdrav — stud brání poddávat se něžnostem:
 jak slabá žena nechová se moudrý muž.

ZDENĚK K. VYSOKÝ

POZNÁMKY

- ¹ Thuk. 2,15; Apollodoros, Bibl. 3, 15, 4.
² W. Schmid, Gesch. der griech. Lit. I.3, 1940, 429.
³ Srov. zl. 350 N².
⁴ Zl. 358 N² (slova mohl ovšem pronést k dcerám i dříve):
 Je matka ze všech lidí dětem nejdražší:
 i milujte ji, dívky, neboť s láskou tou
 cit žádný jiný nelze ani měřiti.
⁵ ζεῦχος τριτάθρον, zl. 357 N².
⁶ Srv. Plut. Život Nikiův, kap. 9; W. Schmid, Gesch. d. griech. Lite-
 ratur I 3, 429, pozn. 1. — Zlomek překládám volně rytimizovanou prózou.
⁷ totiž Erechthea.
⁸ Die griech. Tragödien mit Rücksicht auf den epischen Cyclus geord-
 net; Suppl. Rh. Mus. 2, 1839, 724.
⁹ Podle jiných verzí (Apollodoros, Bibl. 3, 15, 1 n.) měl také syny,
 z nichž nejstarší byl Kekrops.
¹⁰ Zl 359 N²: τὰ φύτρα γὰρ | κρείσσω νομίξεν... χρεών.
¹¹ Mohl to být třeba i potomek z jiného manželství.

Antické vázy v ČSSR a jejich publikace

Ze všech antických památek jsou v našich sbírkách nejčetněji a také nejlépe zastoupeny právě vázy. Pokud víme, byl prvním sběratelem řecké keramiky v Čechách V. K. Metternich, známý strůjce svaté aliance a všemocný rakouský kancléř po napoleonských válkách. Vedle jiných antik¹ měl na zámku v Kynžvartě asi 20 váz, mezi nimi také jedinou signovanou vázu u nás, kyathos hrnčíře Nikosthena². Možná, že se jednotlivé vázy dostaly do různých šlechtických sbírek na našem území rovněž již počátkem 19. století. V sedmdesátých letech minulého století opatřil významný archeolog O. Benndorf hlavně v athénské obchodě starožitnostmi několik pěkných ukázek řecké keramiky pro universitní sbírku. Od této doby se začíná antická, zvláště řecká keramika sporadicky objevovat také v muzeích. V osmdesátých letech dostalo několik kusů darem brněnské uměleckoprůmyslové muzeum, z konce století jsou první vázy Národního muzea. Ještě před první světovou válkou získalo plzeňské muzeum soubor váz z Kerče, další byly zakoupeny později. Roku 1922 z iniciativy akademika A. Salače darovalo řecké ministerstvo vyučování pražské universitě větší kolekci drobných antických památek, hlavně keramiky; převážně jsou to jen zlomky, ale odborně a zvláště pedagogicky je to velmi hodnotný celek. Ve dvacátých letech vznikly také dvě největší soukromé sbírky řecké keramiky v Praze, převážně nákupem v Řecku: akademika Salače a E. Poláka, tehdejšího československého konzula v Aténách³. Z dalších přírůstků Národního muzea byl pro antickou keramiku nejvýznamnější soubor hlavně atických lékythů, zakoupený v pařížské obchodě (Lembessis). Příležitostnými nákupy a dary vzrůstal počet váz i v jiných muzeích. Po druhé světové válce byly soustředěny památky některých zámeckých sbírek hlavně v Národním muzeu. Po smrti akademika Salače věnovali dědicové antickou sbírku Ústavu pro klasickou archeologii Karlovy university.⁴

Dnes má tedy nejlepší a nejucelenější sbírku antických váz Národní muzeum. Ústav pro klasickou archeologii má asi 200 památek, které tvoří jádro keramické části expozice antic-

ké sbírky, jež bude instalována na zámku Hrubý Rohozec u Turnova. Nevelkou, ale kvalitní sbírku má pražské Umělecko-průmyslové muzeum, které získalo nedávno většinu váz z majetku zesnulého umělce E. Filly. Jednotlivé památky jsou roztroušeny v soukromých pražských sbírkách, v některých případech jde o zajímavé kusy. Z dalších muzeí v Čechách je nejvýznamnější soubor váz plzeňského muzea. Na Moravě má nejvíce památek Brno: Moravské muzeum, Umělecko-průmyslové muzeum, Seminář pro klasickou archeologii filosofické fakulty a jedna početnější soukromá sbírka. Roztroušené památky v dalších muzeích a sbírkách na Moravě byly zjištěny soustavným soupisem⁵. V Bratislavě je několik váz v různých muzeích a sbírkách⁶.

Metternichovský kyathos signovaný Nikosthenem je také první vázou z našich sbírek, o které je zmínka v odborné literatuře — uvádí jej již H. Brunn ve své práci *Geschichte der griechischen Künstler* z r. 1854.⁷ Tři zlomky z pražské universitní sbírky uveřejnil O. Benndorf⁸. Z dalších rozptýlených publikací jsou nejznámější dva články akademika Salače⁹, který dal rovněž uveřejnit jeden zlomek prostřednictvím známé odbornice E. Haspelové¹⁰. Ačkoliv již začátkem třicátých let vyšla u nás velmi dobré příručka o řecké keramice¹¹, zůstávaly naše vázy v podstatě nepublikovány. Ještě r. 1954 jich bylo uveřejněno všeho všudy 28¹² a zahraničním odborníkům zůstaly vesměs neznámy. V tomto směru jsme usilovali o nápravu především: v monumentálním soupise malířů atických černofigurových váz, který uveřejnil J. D. Beazley za dva roky poté¹³, je zahrnuto 23 našich památek a v druhém vydání obdobného díla pro černofigurové malíře¹⁴ jich bude ke stovce. Větší počet převážně neznámých ukázek byl reprodukován v popularizační knížce¹⁵. V posledních letech vyšla řada publikací pojednávajících o vázách z našich sbírek. J. Boháč uveřejnil 14 atických váz ze 4. století¹⁶. Zesnulý R. Haken publikoval několik významných příspěvků zvláště o dětských konvičkách¹⁷ a o apulských vázách¹⁸; nedokončena zůstala jeho studie o klazomenských sarkofázích¹⁹. Další vázy byly uveřejněny v sborníku na jeho paměť²⁰. J. Bouzek příkladně zpracoval geometrickou keramiku²¹ a uveřejnil skupinu etrus-

kých váz²² a ukázky diminské keramiky²³. Pisatel těchto řádků se věnuje atickým²⁴ a italiotským²⁵ vázám. S řadou památek se seznámili čtenáři *Zpráv* přímo na jejich stránkách, významné je zvláště přehledné pojednání o našich lukánských a kampánských vázách, které zde uveřejnil A. D. Trendall²⁶, dnes nejvýznamnější světový odborník pro tento úsek. Celkem je dnes uveřejněno 138 atických váz (včetně dvou v tomto článku), 31 geometrických a 67 jiných — tedy úhrnem 236 kusů.

Antickým a zvláště řeckým vázám se věnuje v odborné literatuře velká pozornost, bibliografie narůstá každoročně o několik set čísel. To není jen proto, že vykopávky v Řecku a Itálii, na jihu evropské části SSSR, v Bulharsku, v Rumunsku i jinde přinášejí neustále nový materiál. Vázy nemají totiž jen úzce odborný význam — pomáhají archeologům přesně datovat jiné nálezy a celé objekty, určují chronologii lokalit a historických otázek — ale přinášejí také zásadní poznatky pro řecké umění, starožitnosti, náboženství, pro výrobu a obchod — není téměř úseku klasických studií, kterého by se nedotýkaly. Není divu, zrcadlí se v nich mnohdy bezprostředně život jejich doby.

Aby se mohlo váz používat jako pramene pro všechny tyto účely, je nezbytné, aby byly dobře a dostupně publikovány. K tomu cíli se začal před čtyřiceti lety vydávat z iniciativy francouzského archeologa E. Pottiera *Corpus Vasorum Antiquorum* — *CVA*. Pod patronací Union académique internationale (dnešním vedoucím *CVA* je P. Devambez, konservátor antického oddělení pařížského Louvre) vycházejí jednotlivé svazky v příslušných zemích v jednotné úpravě: 48—50 světlotiskových tabulek a podle dohodnutých zásad upravený text francouzský, anglický, italský nebo německý. Do dneška vyšlo již přes 100 svazků. Ze socialistických států vyšly 4 svazky v NDR (dalších pět se připravuje), 4 v Polsku (další se připravuje), 2 v Jugoslávii; dokončuje se první svazek maďarský, chystá se *CVA* v SSSR a v Rumunsku. Také náš první svazek *CVA* je blízko dokončení. Obsahuje vázy Ústavu pro klasickou archeologii Karlovy university; zpracování je dílem J. Bouzka a pisatele.

Závěrem ještě dvě nepublikované atické červenofigurové

vázy ze soukromých sbírek. Obě patří do první čtvrtiny 4. stol. před n. l., kdy atičtí hrnčíři zápasí s hospodářskými nesnázemi v důsledku peloponéské války. I když si jejich výrobky zachovávají dobrý hrnčířský standard, je kresebná úroveň jejich výzdoby velmi nenáročná; současně klesá kvalita černého povrchu váz.

Číše bez stvolu. Antonín Čevela, hrad Helfštýn na Moravě. Bezvadně zachována, na povrchu vápencové usazeniny. Při nasazení uch ornamentální výzdoba: tři palmety. Po obou stranách týž výjev: nahý satyr doráží na menádu v chitonu a v himatiu. Zběžná, ale živá kresba má jeden zajímavý detail: hlava satyra podáním výrazně připomíná divadelní masku. 390—380 př. n. l.; srovnatelné s dílnou malíře Q.

Malý zvoncový kráter.²⁷ MUDr. M. Ort, Praha. Výška 108 milimetrů, horní průměr 109 milimetrů. Ucho při Erotovi je restaurováno, v druhém doplněna střední část; jinak váza intaktní. Pod ústím vejcevec s tečkami, rovněž pod výjevem na přední straně. Eros letící doleva vztahuje paže k utíkající ženě v přepásaném chitonu, která se ohlíží zpět a v levici drží zrcadlo. Mezi oběma postavami zběžně naznačeny *haltéres* — činky ve funkci ornamentální rosetovité výplně. Na zadní straně postava v himatiu doprava. S kvalitní hrnčířskou prací (váza je velmi tenkostěnná; uvnitř ve středu jsou patrné stopy prstu při vytáčení) kontrastuje nedbalá kresba. Malíře nazval J. Beazley Chanenkův malíř, podle podobné vázy kdysi v soukromé sbírce v Kyjevě. 400—390 př. n. l.

JIRI FREL

P O Z N Á M K Y

1. Dnes jsou převážně v Národním muzeu; několik váz je rovněž v pražském Uměleckoprůmyslovém muzeu. Z ostatních antických památek této sbírky je nejvýznamnější mramorový reliéf se znázorněním trojtělé Hekaté ze 3. století př. n. l.; uveřejnil jej původně pražský profesor E. Petersen — *Arch. epigr. Mitt.* 1880, 154.

2. Srov. *Listy filol.* 1953, 23nn, tab. I, II (D. Hejdová); J. Frel, *Řecké vázy* 25, 26; z metternichovských váz jsou uveřejněny ještě dvě atické červenofigurové: J. Frel, *Choix des vases attiques en Tchécoslovaquie, Sborník Národního muzea* XIII 5, 1959, 253.61, tab. IX (nolská amfora malíře bostonské fiály) a 253.62, tab. XI — (askos).

3. Dnes jsou převážně v Národním muzeu, 3 vázy získalo pražské Um. prům. muzeum.
4. Viz *Zprávy JKF* 4, 1962, 8nn.
5. Srov. J. Beneš, *Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci* 105, 1962, 8nn a též *Zprávy JKF* 4, 1962, 109nn.
6. Srov. *Choix des vases attiques* 273.131 a *Zprávy JKF* 4, 1962, 86 K 1.
7. II 716.35; již tehdy byla váza neznámá.
8. *Griechische und sizilische Vasenbilder* str. 71, tab. 36.1, 46.6.
9. Řecká váza dipylská, *Listy fil.* 1928, 161nn; Čtyři dětské konvičky řecké, *Listy filol.* 1933, 229nn.
10. Viz *Listy filol.* 1931, 299nn.
11. J. Čadík, *Úvod do dějin vázové keramiky řecké*, Praha 1931.
12. Viz J. Frel, Publikované řecké vázy v Československu, *Listy filol.*, 1954, 58nn.
13. *Attic Black-figure Vase-painters*, Oxford 1956.
14. *Attic Red-figure Vase-painters*, druhé vydání vyjde během r. 1963, několik našich vázách je dále zmínka v druhém vydání práce, kterou napsal F. Brommer, *Vasenlisten zur griechischen Heldensage*, Marburg 1960.
15. J. Frel, *Řecké vázy*, Praha 1956, obr. 1—65.
16. *Kerčské vázy se zřetelem k památkám v čs. sbírkách*, Praha 1958, obr. 32—62.
17. *Čas. Nár. muzea* 126, 1957, 130nn, *Listy filol.* 1957, 174nn, 1958, 32nn.
18. *Čas. Moravského muzea* 43, 1958, 39nn.
19. *Fasti archaeol.* 8, 1132, str. 81, obr. 5; viz *Fasti arch.* 9, Corrigenda.
20. *Epitymbion R. Haken*, Praha 1958, 96nn, 102nn, 105nn, 107nn.
21. Die attisch-geometrische Keramik im Nationalmuseum in Prag und in den anderen tschechoslowakischen Sammlungen, *Sborník Nár. muzea XIII* 3, 1959; *Listy filol.* 1961 (*Eunomia*) 21nn.
22. *Listy filol.* 1959, 304nn.
23. *Zprávy JKF* 4, 1962, 157nn.
24. Souborně *Choix des vases attiques* aj.
25. *Listy filol.* 1955, 299nn, 1956, 144nn aj.
26. *Zprávy JKF* 4, 162, 82nn; vedle toho jsou 3 apulské vázy zahrnuty v práci A. Combitoglou — A. D. Trendall, *Apulian Red-figure Vase-painters of the Plaire Style* 1961 (1963).
27. Srov. zmínku: *Choix des vases attiques* 268.113.

Nové poznatky o úřední dráze Suetoniově

C. Suetonius Tranquillus, autor Životopisů dvanácti císařů, zaznamenal ve svém díle řadu zajímavých podrobností ze soukromého života i úřední dráhy mnoha významných římských osobností. Avšak o životě a zvláště o životní dráze Suetonia samého byly naše informace donedávna poměrně dosti chudé. Suetonius se nám o svém životě zmínil jen v několika málo narážkách; rovněž údaje u jiných autorů znamenají jen dílčí poznatky o jeho životě.

Ze Suetonia samého víme, že byl synem Suetonia Laeta (Otho 10), který se jako vojenský tribun (*tribunus angusticlavius*) účastnil r. 69 n. l. bitvy u Betriaca ve vojsku Othonově. Suetoniův děd, nevíme zda z otcovy či matčiny strany, měl patrně styky s císařským dvorem (Cal. 19). Z korespondence Plinia Mladšího vyplývá, že Suetonius byl s Pliniem v úzkém styku (Plin. Ep. 1, 18, 24; 3, 8; 5, 10; 9, 34; 10, 94). Vždyť právě Plinius Ml. vymohl pro Suetonia hodnost vojenského tribuna (Ep. 3, 8), kterou však Suetonius přenechal svému příbuznému. Plinius vybízel Suetonia, aby vydal své spisy, a v době, kdy byl správcem Bithynie, přispěl k tomu, že Traján udělil Suetoniovi *ius trium liberorum* (Ep. 10, 94, 95). Za Hadriána dosáhl Suetonius vysoké hodnosti — byl mu svěřen úřad *ab epistulis* na císařském dvoře a v této funkci se stal i členem císařovy rady (*consilium principis*). V r. 121 nebo 122 byl však náhle zbaven svého vlivného místa z příčin ne zcela jasných.¹

Třebaže se u autorů seznamujeme se zajímavými zprávami ze života Suetoniova, zůstává ještě mnoho otázek nerozřešených. Tak např. neznáme přesná data narození a smrti Suetonia (obvykle se uvádí r. 69 n. 70—141), víme málo o jeho rodině apod.

Pokud jde o úřední dráhu Suetoniovu, byla tato otázka zkoumána některými badateli, kteří se snažili stanovit alespoň přibližně její průběh. Vycházeli při tom ze správného předpokladu, že Suetonius, který za Hadriána dosáhl neobyčejně významného postavení, musel projít i jinými, nižšími úředními hodnostmi. Protože historické prameny k této otázce nebyly

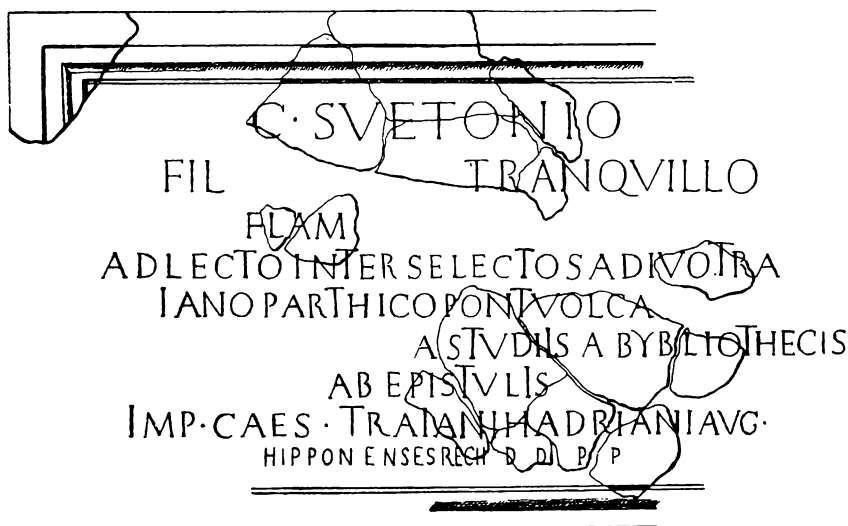
k dispozici, museli se omezit na dohady. Že se jejich dohady v některých případech potvrdily, je vidět z díla A. Macého.² Macé si povšiml, že Suetonius věnuje ve svém díle velkou pozornost knihovnám v Římě a vyvodil z toho, že Suetonius byl pravděpodobně správcem řeckých a římských knihoven v Římě nebo alespoň konservátorem jedné z nich. Soudil, že Suetonius tuto funkci zastával někdy v době po smrti Plinia Ml., ale před tím, než byl Hadriánem pověřen úřadem *ab epistulis*. K tomuto závěru vedlo Macého i zkoumání úřední dráhy L. Iulia Vestina³ a Valeria Eudaemona⁴, kteří byli oba za Hadriána *ab epistulis* a před tím zastávali funkci *a bybliothecis*.

Hypothesa Macého, že Suetonius byl správcem římských knihoven, se potvrdila v r. 1950. Tehdy objevil E. Marec v alžírském městě Bône (starov. Hippo Regius) nápis, který publikoval spolu s H. G. Pflaumem⁵. Nápis je značně fragmentární (viz obr.). Jeho předpokládaná délka je 2 m, výška 1,20 m. Při interpretaci se obvykle vychází z rekonstrukce provedené E. Marecem a H. G. Pflaumem. Za nejisté se při tom považuje umístění fragmentu s písmeny LAM v řádce 3. a VOTR v řádce 4. Sestavení zlomků z pravém dolním rohu desky je zdůvodněno tím, že důležitý úřad *ab epistulis* byl zřejmě ve středu řádku. Nápis vzbudil velkou pozornost⁶ jednak proto, že jde o osobu Suetoniovu, jednak proto, že doplnění a výklad nápisu umožňují řadu odchylných názorů.

Spory začínají již v řádce 3. Písmena LAM s náznakem I doplňuje H. G. Pflaum na [f]lami[ni... Tento flaminát sice blíže neurčuje, ale nevylučuje, že jde o funkci municipální. G. B. Townend usoudil podle místa nálezu nápisu na municipální flaminát v Hippo Regiu. F. Della Corte⁷ vyslovil hypotézu, že jde o úřad civilní: *curator viae F]lami[niae* nebo *subcur(ator) viae F]lami[niae*. Tyto názory však odmítá pravem F. Grosso s tím, že první hodnost zastávali senátoři a druhou jezdci, kteří měli za sebou *militiae equestres*; tomu tak však nebylo v případě Suetoniově.

Ve 4. řádce vychází H. G. Pflaum z náznaku písmen NT a písmen VOTR a navrhuje doplnění *adlecto inter selectos (sc. iudices) a Divo Traiano*, i když je si dobře vědom hypotetičnosti navrhovaného čtení.⁸

V 5. řádce restituuje H. G. Pflaum [p]on[t(ifici)] Volca[nal]i a soudí, že jde o pontifikát v Římě; při tom však je nucen připustit, že místo úředního titulu *flamen V.* je tu nedůsledně užito termínu *pontifex*. H. G. Pflaum uvažuje i o pontifikátu Vulkánově v Ostii, ale toto řešení zamítá. Naproti tomu hájí tento názor. F. Grosso. Vychází ze znění na nápisu [P]ON[T]-

VOLCA v ř. 5., posunuje fragment VOTR v ř. 4. s náznakem I doleva a doplňuje *Volca(n)i*. Suetoniův mimořádný zájem o Ostii a časté zprávy o ní mluví podle F. Grossa pro tuto hypotézu a nevylučují možnost, že Suetonius byl přímo ostijským rodákem. F. Grosso předpokládá, že Suetonius zastával doživotní funkci pontifika od r. 118/9 do r. 126, kdy zemřel. Závažnou námitkou proti F. Grossovi však zůstává to, že datuje smrt Suetonia velmi nízko, což není pravděpodobné vzhledem k jeho rozsáhlé a přitom poměrně pozdní literární činnosti.

V ř. 6 před *a studiis* je ponechána nedoplněná mezera, poněvadž není jakékoliv opory pro bezpečnější konjekturu. Pak přicházejí spolehlivě čtené úřady *a studiis*, *a bybliothecis*, *ab epistulis*. Hodnosti (hodnost?), jež byly uvedeny v ne-

zachované části ř. 6, stejně jako první dva úřady, jejichž označení se na nápise zachovalo, udělil Suetoniovi pravděpodobně již Traián, a to úřad *a studiis* r. 114/5 a *a bibliothecis* r. 116/7. Od Hadriána dostal pak v r. 118 úřad *ab epistulis*.⁹

Zbývá ještě objasnit, jaký důvod vedl obyvatele Hippo Regia (ř. 9.) k pořízení tohoto nápisu. H. G. Pflaum neodmítá možnost, že Hippo Regius bylo Suetoniovo rodiště. Tento názor zastává i G. B. Townend, kdežto F. Grosso předpokládá, že Suetonius v hodnosti *ab epistulis* poskytl obyvatelům Hippo Regia pomoc v době, kdy byla Afrika postižena suchem. Zajímavý je také názor Crooka¹⁰, který datuje propuštění Suetoniovo ze služeb Hadriánových až do doby po r. 128. Toho roku doprovázel Suetonius podle Crooka Hadriána na jeho cestě do Afriky, kde se nějak zasloužil o obyvatele Hippo Regia.

V celkovém hodnocení Suetoniovy úřední dráhy upozornil H. G. Pflaum na okolnost, že Suetonius patří k těm málo osobnostem, které pronikly na vlivná místa v římské administrativě, aniž před tím prošly vojenskými hodnostmi. Příklad Suetoniův tu má obdoby i u jiných vzdělaných a literárně činných jezdců, kteří se dostali do císařských služeb a jimž byl zřejmě vyhrazen speciální úřední postup.

Díky nápisu z Bône se obohatily naše vědomosti o úřední dráze Suetoniově, hlavně pokud jde o její vrcholnou fázi, kdy Suetonius zastával funkce *a studiis*, *a bibliothecis*, *ab epistulis*. Chronologické zařazení těchto magistratur však dosud vyvolává polemiku. S četnými nejasnostmi jsou spojeny i kněžské hodnosti, jež Suetonius zastával. Silně hypotetická zůstává zejména předpokládaná Suetoniova soudcovská činnost a rovněž jeho vztah k severoafrickému městu Hippo Regius nebyl dosud uspokojivě osvětlen. Tak nápis z Bône na jedné straně přinesl nové závažné poznatky o úřední dráze Suetoniově, ale na druhé straně otevřel i řadu problémů, jež bohužel nemohou být zodpovězeny s potřebnou bezpečností.

BOHUMILA MOUCHOVA

POZNÁMKY

1. SHA Hadr. 11,3: *Septicio Claro praefecto praetorii et Suetonio Tranquillo epistularum magistro multisque aliis, quod apud Sabinam uxorem in [i]us[s]u eius familiaris se tunc egerant, quam reverentia domus aulicae postulabat, successores dedit.*

2. Alcide Macé, *Essai sur Suétone*, Paris 1900, str. 224n.

3. A. Macé, o. c., str. 116, 224; H. G. Pflaum, *Les carrières procuratoriennes équestres sous les Haut-Empire romain* I, Paris 1960, str. 245—247 (č. 105).

4. A. Macé, o. c., str. 224, mluví o něm jako o anonymovi. Jde o Valeria Eudaemona, cf. H. G. Pflaum, *Carrières* I, 264—271 (č. 110).

5. *Nouvelle inscription sur la carrière de Suétone l'historien*, par MM. Ervan Marec et H. G. Pflaum, *CRAI* 1952, str. 76—85. *AE* 1953, no. 73.

6. F. Della Corte, *Marmor Hipporegium Suetonianum*, *Orpheus*, I. (1954), str. 133n.; F. Grosso, *L'epigrafe di Ippona e la vita di Svetonio con i Fasti dei pontefici di Vulcano a Ostia*, *Rend. Linc.* XIV (1959), str. 263n.; G. B. Townend, *The Hippo Inscription and the Career of Suetonius*, *Historia* X (1961), str. 99n.

7. Názory F. Della Corteho uvádí F. Grosso, art. cit., str. 267, pozn. 21; článek F. Della Corteho mi byl nedostupný.

8. Čtení přijímá G. B. Townend, odmítá F. Grosso s poukazem na to, že v řádce není nejmenšího zbytku slova *selectos*, které je rozhodující. Zdá se, že za daného stavu nápisu lze těžko v ř. 4 dospět k obecně uznávanému čtení.

9. G. B. Townend, art. cit., str. 103. H. G. Pflaum nevylučuje možnost, že Suetonius byl *a studiis* a *a bybliothecis* již za Trajána, přičemž však neurčuje blíže dobu, kdy tyto úřady zastával (*RE* XXIII 1, 1957, 1249). Při publikaci nápisu H. G. Pflaum soudil, že Suetonius dostal všechny funkce jmenované na nápisu v ř. 6—7. až za Hadriána, a to v letech 118—121, kdy byl odvolán z úřadu *ab epistulis* (*CRAI* 1952, str. 83, 84). Tento názor vyjadřuje H. G. Pflaum i v *Carrières* I., str. 223, 224, které však byly sepsány dříve než stať v *RE*.

10. Crookovo pojednání v *Proc. Camb. Philol. Soc. N. S.* IV (1956—7), str. 18—22 je citován v článku G. B. Townenda, str. 107.

11. G. B. Pflaum, *Carrières* I, str. 224.

Nejstarší překlady Plutarcha ve světové i české literatuře

Z rozsáhlého literárního odkazu Plutarchova upoutalo zájem překladatelů nejprve drobné pedagogické pojednání *De educatione puerorum*,¹⁾ jež tlumočil Guarino r. 1410 do latiny. Pod vlivem tohoto spisku složil r. 1450 Aeneas Sylvius pro Ladislava, krále uherského a českého, svůj *Tractatus de liberis educandis*. Plutarcha připomíná již sám titul, ještě více však autorovo přiznání, že v tělesných trestech spatřuje prostředek rozumné výchovy právě tak málo, jako Plutarch.²⁾

Latinské překlady Plutarchových *Životopisů* byly v rukopisech rozšířeny po Itálii již před rokem 1471, kdy vyšly poprvé tiskem.³⁾ Patří tedy latinské překlady Plutarcha mezi prvotisky, což svědčí o oblíbě tohoto autora právě tak jako to, že po latinských překladech následovaly italské. Renesance nachází v Plutarchových *Životopisech* vzor pro biografii, literární druh, který obzvláště vyhovuje jejímu pojetí dějin. Jako dějiny vynikajících osobností chápal historii také Plutarch.

Po italských a španělských překladech Plutarcha, které náležejí ještě 15. stol., se objevují překlady německé. R. 1519 vyšel Emserův a Pirckheimerův překlad pojednání *De capienda ex inimicis utilitate* a Spalatinův překlad spisu *Quomodo adulator ab amico internoscatur*. Pro stoupence reformace byl Plutarch nejen rádcem, nýbrž i spolubojovníkem v náboženském zápase i v úsilí o obrození školství a výchovy. Především si získal oblibu vůdce německé reformace Melanchthona, jenž v předmluvě k vydání Plutarchovy pedagogiky r. 1519 vybízí wittenberskou mládež, aby nestudovala antické autory jen pro jazyk, nýbrž hledala v nich poučení pro život. Proto si prý zvolil pro své universitní přednášky právě Plutarcha, neboť, podle jeho názoru, žádný jiný antický spisovatel neukázal lépe cestu k čestnosti. Ve stopách Melanchthonových šli jeho žáci. Nejpilnějším překladatelem Plutarcha byl W. Xylander, který kromě latinských překladů *Moralíí* a *Životopisů* začal překládat *Životopisy* do němčiny.⁴⁾

Plutarchův vliv zasáhl v Německu i široké vrstvy lidu. Hans Sachs, jenž za svého putování přišel také do Štrasburku,

nalezl, pátraje po starých knihách, překlady Plutarcha tam vydané a čerpal z nich mnoho příkladů a poučení pro svá veršovaná kratochvilná vyprávění. Je to první Plutarchův vliv na německou poezii a zároveň první jeho vliv na národní literaturu vůbec. O skutečném zlidovění Plutarcha v Německu svědčí, že některé jeho sentence přešly jako přísloví do lidové mluvy. „Každý ví nejlépe, kde ho bota tlačí“, ale jen málokdo ví, že se toto přísloví vyskytuje poprvé u Plutarcha (Coniug. praec. 22 οὐδείς οἶδεν ὅπου με θλίβει. Aem. Paul. ὃ οὐκ ἀνειδεῖη τις ὑμῶν καθ' ὅτι θλίβεται μέρος ὑμῶς ποῦς) a že se odtud rozšířilo po Německu. Vyskytuje se tu totiž teprve od 16. stol., tj. od doby, kdy se nadšeně a hojně čítal Plutarch.⁵⁾

Pro poznání a rozšíření Plutarchova díla v Evropě učinil málokdo tolik jako Erasmus Rotterdamský. R. 1509 se zúčastnil revize textu prvního řeckého vydání *Moralíí*, které vyšlo u Alda Manutia v Benátkách. Vydal je Krétan Demetrios Dukas.⁶⁾ Erasmus se také podílel s mnoha jinými na latinském překladu *Moralíí*, který vyšel r. 1530 v Basileji a r. 1551, již po jeho smrti, v Lyoně.⁷⁾ Vliv Plutarchův se silně ozývá i v původní tvorbě Erasmově. Erasmus si Plutarcha velmi vážil,⁸⁾ není však zbožňovatelem nekritickým. Z jeho úst se ozvala také první kritika, byť i nesmělá a namířená spíše na potíže, které Plutarch působí překladateli, než na nedostatky autorovy.⁹⁾

Ve Francii nabyl Amyotův překlad Plutarchových *Životopisů* z r. 1559 takového kulturního dosahu jako žádné jiné dílo 16. stol. Plutarchovi hrdinové se stali pro Francouze na staletí ideálem republikánské hrdosti, i lásky k vlasti a svobodě. Tento ideál žil po dvě a půl století v klasické tragédii (Corneille, Racine), byl jím prodchnut Rousseau i řečníci Velké revoluce. R. 1570 vydal Amyot Plutarchova *Díla smíšená (Oeuvres mêlées)*, která sice nedosáhla takové popularity jako *Životopisy*, ale zato jich vydatně použil ve svých *Essayích* velký ctitel Amyotův Montaigne. Amyotův Plutarch znamená ve vývoji prózy, vedle Kalvínovy Instituce, největší literární čin francouzské renesance v úsilí o prózu rovnocenou latinské.¹⁰⁾

Podobný význam, jako překlad Amyotův, byť jiného druhu, měl Northův překlad *Životopisů* (r. 1579) pro literaturu

anglickou. North nepřekládal z řeckého originálu, nýbrž z francouzského překladu Amyotova. Northova překladu užíval Shakespeare, nejduchaplnější a nejhlubší interpret Plutarchův, jenž tvořivým způsobem rozvíjel zárodky myšlenek Plutarchových. R. 1603 přeložil Holland *Moralia* a sotva je náhodné, že téhož roku vydal Florio překlad *Essayí* Montaigna, tohoto apoštola Plutarchova. Největší Plutarchovou zásluhou je, že jeho *Moralia* dala vzniknout *Essayím* Bacona Verulamského, jež náležejí k pokladům anglické literatury. Přímým podnětem k nim byl sice Montaigne, ale tím, že podávají pravidla praktického života a čerpají ze životních zkušeností, stojí blíže Plutarchovi než Montaignovi. Pod vlivem Plutarchovým vznikly také Baconovy *Imagines*, v nichž se projevuje moralistická tendence ještě silněji než u Plutarcha.¹¹⁾

Do češtiny bylo z Plutarcha překládáno velmi málo, takže jeho význam pro naši literaturu se zdaleka nemůže srovnávat s tím, co znamenaly jeho překlady do národního jazyka v Itálii, Německu, Anglii a především ve Francii. Nejstarší český překlad Plutarcha pochází z r. 1584. Je to jednak překlad výňatků z Plutarchových *Moralíí*, jež zařadil do svého rozsáhlého díla *Politia historica* Daniel Adam z Veveslavína a jež také sám přeložil, jednak samostatná vložka před IV. knihou *Polittie*, překlad Plutarchova pojednání *Praecepta gerendae rei publicae*, pořízený důvěrným přítelem a spolupracovníkem Veveslavínovým Janem Kocínem z Kocínětu.¹²⁾

Politia historica měla čelit současnému mravnímu úpadku a zvýšit zájem o správu obce a státu. Stejný cíl měl připojený překlad Plutarchova politického spisku. Kocín, jenž se se spisy Plutarchovými patrně blíže seznámil za svého pobytu ve Štrasburku, nepřekládal z řeckého originálu, nýbrž z latinského překladu Xylandrova,¹³⁾ jak na to upozornil již A. Truhlář,¹⁴⁾ aniž však uvedl pro toto své tvrzení doklady. Podrobným srovnáním řeckého originálu s latinským překladem Xylandrovým a českým překladem Kocínovým (při čemž se při neshodách mezi Kocínem a Xylandrem přihlíželo k latinskému překladu Cruseriovu, Plutarchi Chaeronei Ethica, Francofurti ad Moenum MDLXXX) bylo toto Truhlářovo tvrzení dosvědčeno.¹⁵⁾ Na jediném místě byla nalezena shoda mezi českým překladem

a řeckým originálem (a rovněž překladem Cruseriovým) proti překladu Xylandrovu. Tuto shodu si můžeme vysvětlit nejspíš tím, že Kocín přihlížel při překladu také k řeckému originálu, což se zdá pravděpodobnější, než že by byl používal dvou různých překladů latinských a náhodně dal jednomu přednost. Že Kocín řecky znal, vysvítá z jeho vydavatelské činnosti ve Štrasburce.¹⁶⁾

Máme-li hodnotit Kocínův překlad, nemůžeme jej samozřejmě oceňovat podle dnešních hledisek. Kocín překládal tak, jak bylo v jeho době zvykem. Místy je překlad přesný, většinou je to však pouhá parafráze. Překladatel vynechal vše, co nepokládá za nutné, takže je překlad asi o jednu třetinu kratší, než originál. Vypustil zejména řady příkladů, jež Plutarch se zálibou na sebe kupí, takže čtenáře odvádějí od hlavní myšlenky, kterou mají dokumentovat. Nesmíme zapomenout ani na to, že Kocínův překlad měl účel praktický, že se měl stát jakýmsi návodem pro ty, kdo byli účastni ve správě města. Tomuto cíli podřídil požadavek věrně tlumočit originál, kterým se ostatně překladatel Veleslavínovy doby ani necítil vázán. Odtud plynou i četné modernizace a aktualizace, zejména ve správní terminologii. Pro nás má ovšem Kocínův překlad již jen cenu ryze historickou jako ukázka překladatelské praxe 16. stol. Mnohem aktuálnější význam má však řecký originál, jenž správně tlumočen do češtiny měl by i dnešnímu čtenáři mnoho co říci o zásadách správy obce.

Do staršího období české literatury náleží ještě dva překlady Plutarcha, jež se však oba, bohužel, ztratily. První z nich byl prací Bavora ml. Rodovského z Hustiřan. M. A. Voigt¹⁷⁾ uvádí jeho jméno mezi překladateli řeckých a římských autorů, ale bez přesných dat: *... eos duntaxat hic recensebo scriptores graecos et latinos, qui bohemicè versi ac typis expressi mihi adhuc venere in manus. Graeci: Plutarchi Vita Alexandri Magni, alia nonnulla per Bavorium Rodovsky iuniorum de Hustiřan, Equitem Bohemum.* Osud tohoto překladu není znám, o pohnutých osudech překladatele se zmíníme jen stručně. Rodovský se narodil okolo roku 1526. V první polovině svého života se věnoval hlavně filosofii a astronomii, později převážně chemii a alchymii. V dopise s datem 6. února 1573, adresovaném Vilémovi z Rožmberka, píše, že „chtěje se státi

užitečným své vlasti“ a získat si jméno, má v úmyslu přeložit do češtiny Theofrastovy filosofické spisy, a něco prý již vykonal. Prosí tedy pana Viléma jako nejvyššího purkrabího, aby mu „v Černé věži Pražského hradu (kde již dlouho, jsa zlými lidmi se svým hospodářstvím přiveden v niveč, pro dluhy sedí) zaopatřil zvláštní vězení, kde by nerušeně mohl pracovati na tomto svém úkolu“ V úvodu listu podává krátký nástin Theofrastových spisů. R. 1575 byl Rodovský nucen pro dluhy svůj skrovný statek a od r. 1576 pracoval v domě pana z Rožmberka na Pražském hradě. Od toho roku, jak alespoň ukazuje jeho literární pozůstalost, se cele oddal alchymii. Poslední léta trávil u Jana Zbyňka z Hasenburka, štědrého příznivce alchymistů. Zemřel v Budyni r. 1592.¹⁸⁾

Před jménem Rodovského uvádí Voigt jako Plutarchova překladatele Jakuba Krupského, časové pořadí je však obrácené. (... *Plutarchi περι παιδων ἀγωγῆς seu de puerorum educatione, per M. Iacobum Krupsky, scholae Slanensis rectorem. Pragae 1609*). Krupský studoval na pražské universitě, jeho jméno je uvedeno v seznamu alumnů kolejí k r. 1604 a v seznamu bakalářů promovaných r. 1605.¹⁹⁾ Téhož roku byl učitelem první třídy při koleji Karlově, r. 1606 učil v Písku.²⁰⁾ Dne 5. dubna 1607 ho přikazuje M. Bacháček za předního správce školy do Čáslavě „od času sv. Jiří nejprv příštího“.²¹⁾ Téhož roku vydal latinský spis *De vera nobilitate*. 24. září 1608 ustanovuje mistr Bacháček „pocitivého a vysoce učeného“ mistra Jakuba mladšího Krupského za předního správce školy ve Slaném od sv. Havla a děkuje za odeslaný dar, dobrého slánského piva“.²²⁾ R. 1609 vyšel Krupského druhý latinský spis *Biothanatographia* a téhož roku jeho překlad pedagogického spisku Plutarchova *De educatione puërorum*.²³⁾

Překlad Plutarcha připsal Krupský defensorům, kteří měli od r. 1609 na starosti také censuru nekatolických knih. Odevzdal jim jej slavnostně sám universitní rektor. Defensoři byli však velmi pohoršeni, že Krupský přeložil *amatores puerorum* výrazem *samcoložníci*. Tvrдили, že by měl být Krupský spálen i s překladem, a dlouho nechtěli nic dát na odpor mistrů, kteří v tom nespatriovali žádné provinění. Podráždilo je také, že se Krupský tak drze opovážil (*tam temerario ausu*) vydat knihu *čechico sermone*. Krupský byl povolán do Prahy a ihned po

svém příjezdu byl vsazen do ornithobosců (kurníků), jak se nazýval universitní žalář. Defensoři zvolili ze svých řad tříčlennou komisi, která rozhodla, že má být kniha spálena na kolejně zahrádce v přítomnosti profesorů. Ti se tomu však energicky vzepřeli a prohlásili, že se raději zřeknou profesury, než aby byla s jejich svolením odevzdána *Vulcano* tato zlatá kniha, kterou přijaly všechny akademie, byla přeložena do mnoha jazyků a nikdo ji nezavrhl. To by jim prý přineslo jen hanbu. Konečně předložili svůj spor stavům na Hradě. Tam je přijal regius orator Jiří Gerštorf a nenašel v překladu nic, proč by měl být spálen. Defensoři tedy Krupského propustili a spokojili se rozhodnutím, že exempláře Plutarchova spisku mají být „potlačeny“. Není jasno, jakým způsobem se to stalo. Jeden pramen uvádí *exemplaria omnia supressa* (Oec. 21, 140), druhý *libelli illi sunt arrestati* (Oec. B 25, 193). Všechny exempláře nemohli ovšem defensoři zachytit, neboť Krupský posílal svůj překlad do venkovských škol. Do Kutné Hory poslal například 18 výtisků.²⁴⁾ Tato příhoda, charakteristická pro tehdejší poměry na universitě, zanechala v universitních knihách stopy na několika stránkách. Děkan uzavřel zápis o ní slovy: *Tantae molis erat Krupensem tollere culpam.*²⁵⁾

E. SVOBODOVA

P O Z N Á M K Y

1. K otázce autorství srv. K. Ziegler, *Plutarchos*, RE, sl. 809 nn., jenž rozhodně Plutarchovi spisek upírá. Stejně T. Sinko, *Literatura grecka III*, 1, Krakow 1951, str. 211.

2. R. Hürzel, *Das Erbe der Alten*, Heft IV, Plutarch, Leipzig 1912, str. 106 nn.

3. Překlad pořídil Giov. Ant. Campano, srv. K. Ziegler, l. c., sl. 953.

4. V l. 1560—1570 vydal Xylander v Benátkách Plutarchova *Opera omnia* v originále.

5. Hürzel, str. 112—116.

6. Podruhé vydal *Moralia* Stephanus r. 1572 v Paříži; editio princeps *Životopisů* vydal Boninus u Filipa Junty ve Florencii r. 1517.

7. British Museum, *Catalogue of printed books*, sv. 51, sl. 38, London 1894.

8. Sr. *Opus epistolarum* Des. Erasmi Roterdami, Tom. I—IX, ed. H. M. Allen et H. W. Garrod, Oxonii 1906—1938, č. 272: *Plutarchus, author inter Graecos sine controversia doctissimus*; č. 284; 297; 1572: *Socrates philosophiam e coelis deduxit in terras, Plutarchus introduxit in cubiculum, in conclave, in thalamos singulorum*; 2431: *Nullus enim extitit inter Graecos scriptores Plutarcho, praesertim quod ad mores attinet, sanctior aut lectu dignior.*

9. Erasmus, č. 268; 1572.

10. Sr. Ch.-M. des Granges, *Historie de la Littérature française*, Paris 1946, str. 242 nn. Ot. Šimek, *Dějiny francouzské literatury I*, Praha 1948, str. 14, 144, 146.

11. Sr. Hirzel, str. 139—147; Šimek, str. 210.

12. Sr. Knihopis 4735. O historii vzniku Politie a zvláštním místě, jež zaujímá mezi překlady z antických autorů v naší starší literatuře, sr. A. Truhlář, *Politia historica M. Daniela Adama z Veleslavína*, CCM 1885, str. 346 nn.

13. *Plutarchi Chaeronensis Moralia*, Basileae MDLXX.

14. Cit. čl. str. 358.

15. Sr. E. Svobodová, K nejstaršímu českému překladu Plutarcha, LF 1955, str. 247—254.

16. Sr. A. Truhlář, Příspěvky k dějinám studií humanistických v Čechách I. Jan Kocín z Kociétu. Čes. museum filolog. IV, 1898, str. 446 nn.

17. *Acta litt.* 1775, I, str. 164.

18. K životopisu Rodovského a jeho literární tvorbě sr. J. Jungmann, *Historie literatury české*, Praha 1849, IV, 278. J. Jireček, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku, Praha 1875, str. 182n. *Dějiny české literatury I*, Praha 1959, str. 360 (zde citována další literatura). Knihopis 14.859 se o překladu Plutarcha nezmiňuje. Také heslo Plutarchos se v Knihopise neuvádí.

19. Sr. V. V. Tomek, O počtu studentů akademie Karlovy v Praze v 2. pol. XVI. stol., ČCM 1848 I, str. 182, 191. Knihopis Krupského neuvádí.

20. Sr. F. Dvorský, *Paměti o školách českých*, Praha 1886, str. 560; 277.

21. Sr. Dvorský, str. 330. Jireček v cit. sp. str. 429 a podle něho OSN uvádějí mylně, že se stal r. 1607 rektorem školy v Německém Brodě. Jirečkův omyl převzal i Milan Marek, Čáslavsko v literatuře, Pardubice 1958, str. 23, pozn. 28. Nepochybná je i Markova citace v téže poznámce: ČCM 1847, II. (sr. naši poznámku 19.), kterou patrně převzal z Klim. Čermáka, *Děje škol čáslavských*, Posel z Budče, roč. XIX, 1888, str. 847 K, kterého cituje, ovšem neúplně.

22. Dvorský, str. 429.

23. Jungmann v cit. sp., str. 280, uvádí starší vydání z r. 1569, s. 1., jehož exemplář byl prý v knihovně Cerroniho. Jireček v cit. sp. str. 429 to však pokládá za velmi pochybné. Cerroni (Brno St A G 12) I 1, str. 36 uvádí pouze vydání z r. 1609, a to s podrobnějším titulem.

24. V pražských knihovnách Universitní, Národního musea a Strahovské nebyl dosud překlad nalezen. Podle písemného sdělení archivu v Kutné Hoře (ze 4. 5. 1953) není ani v majetku Městského a báňského archivu, ani ve Vocolově museu. — Do češtiny byl týž spisek přeložen později ještě třikrát, což svědčí o zájmu, jakého se u nás nedostalo žádnému z ostatních Plutarchových nebo Plutarchovi přičítaných děl: *K. Cumpfe, Plutarchův spisek „O vychování chlapců“*, Paedagogium 6, 1884, str. 49—54, překládá jen „důležitá místa“, jinak podává stručný obsah. *V. Petřík, Plutarcha Chaironejského o vychování dítek*, Komenský 21, 1893, str. 4—8, 21—24 atd., (překlad je již zastaralý). *G. Šuran, Plutarchos z Chaironeje, O výchově hochů*, v. z. Král. Vinohrady 1902, 1903 (vynechána kap. XV o lásce k chlapcům). Kladnou kritiku tohoto překladu podal Ferd. Hoffmeister, LF 1903, str. 155, a LF 1904, str. 311nn. Přínosem Šuranových poznámek je, že uvádějí obdobná místa z antických autorů, kteří se zabývali pedagogickými otázkami. Z novějších pedagogů cituje zvláště Komenského.

25. Z. Winter, *Děje vysokých škol pražských*, Praha 1897, str. 95n.

Za Augustinem Wolfem

Dne 30. března t. r. skonak náhle ředitel Augustin Wolf, vynikající učitel, průkopnický pedagog, odborný spisovatel a nad jiné krásný a ušlechtilý člověk.

Narodil se v Praze 26. V. 1886 a po absolvování gymnasia v Truhlářské ul. věnoval se v l. 1905—1909 studiu klasické filologie na Karlově universitě, kde nabyt v červnu 1911 učitelské způsobilosti. Jeho učitelské působení na dívčím gymnasiu Minerva od r. 1909 a od r. 1911 též na reál. gymnasiu v Truhlářské ulici bylo přerušeno v l. 1915—1918 vojenskou službou. Po válce vyučoval na gymnasiu v Rychnově n. Kn., kde navázal trvalé přátelské styky s prof. Otmarem Vaňorným. Po 9 letech se vrátil do Prahy a od r. 1928 působil na Vančurově rg. v Praze XVI. a smíchovskému ústavu zůstal věren i později jako zatímní správce a od r. 1939 jako ředitel. Při perzekuci českého školství za okupace nebylo ani smíchovského reálného gymnasia ušetřeno, mnoho nadějných studentů se stalo obětí fašistické zvěle, a nakonec byl zásahem ministra Moravce r. 1942 odstraněn i statečný řed. Wolf. Ale již v prvních dnech květnových r. 1945 se vrací na svůj ústav, v horlivé práci uplatňuje své bohaté zkušenosti při budování osvobozené střední školy, až roku 1948, zahrnut vděčností a láskou žactva a jeho rodičů i oddanou úctou profesorského sboru, odchází na odpočinek. Jako vynikající odborník byl členem zkušební komise pro doplňovací zkoušky dospělosti na obch. akademiích, pro nostrifikační zkoušky dospělosti a ustanovovací zkoušky profesorské.

Jako jeden z nejnadanějších žáků Josefa Krále odnesl si prof. Wolf z vysokoškolského studia kromě důkladných odborných vědomostí, zásad moderní kritiky a pokrokových názorů pedagogických i charakteristickou vlastnost ducha Králova — proniknout vědecký problém až na dno, i kdyby to stálo sebevíc námahy. A z toho vplynula objektivní důkladnost, vědecká poctivost a přesvědčivost veškeré jeho práce. Ač zpočátku pod dojmy cesty po Itálii jevil sklony k studiu archeologie, přece jen nakonec zvítězil u něho zájem o rozkvět střední školy v svobodném státě. Svě rozsáhlé znalosti jazykové (němčiny, italštiny, angličtiny a polštiny) uplatňoval v stálém studiu odborné literatury světové, jehož výsledek vtiskl všem jeho názorům a pracím pečeť pokrokovosti a reálnosti cest i cílů.

Na nižším stupni střední školy požadoval solidní základ mluvnický jako průpravu pro četbu autorů, školu logického myšlení a základ pro snazší studium cizích jazyků. K tomu cíli byly zaměřeny i jeho učebnice latiny {Procházka—Vondra—Wolf}, které v četných vydáních JČF byly oceňovány jako nejlepší učebnice a jejichž cenu ještě zvyšovaly skvělé Wolfovy metodické příručky. Na vyšším stupni odmítal suchopárny grama-

tický i věčný formalismus při četbě autorů a zdůrazňoval jako cíl vyučování poznání všeho, co z antiky zůstalo živým základem dnešní doby, zvláště kultury našeho národa. Podrobnější metodický návod podal v referátu „K zpracování a prohloubení obsahu latinských autorů v nejvyšší třídě,“ předneseném v r. 1931 na sjezdu klas. filologů slovanských v Praze v sekci pedagogické, jejímž byl jednatelem (Sborník, str. 432 n.).

Úspěchy techniky a přírodních věd, změněný názor na hodnoty všeobecně vzdělávací vedly v posledních letech k odklonu od antiky, který se projevil při nové organizaci našeho školství. Vyučování latině bylo postupně zatlačováno, i bylo třeba přizpůsobit novým osnovám postupně i učebnice latiny, a tohoto málo vděčného úkolu se ujal kolektiv odborníků spolu se zkušeným ředitelem Wolfem. Výsledkem této svízelné práce je celá řada vydání, počínajíc Cvičebnicí jaz. latinského pro 1. a 2. tř. gymnasií z r. 1950 až po Jazyk latinský pro 9. a 10. ročník všeobecně vzděl. škol v 6. vyd. z r. 1961 a Latinskou čítanku z r. 1961 v 2. vydání.

Stručné pojednání „O zdravotnické latině“ v ZJKF 1959, 45 n., prokázalo Wolfovy hluboké znalosti odborné lékařské latiny, i bylo samozřejmé, že byl recenzentem Učebnice jaz. latinského pro zdravotnické školy a že za jeho redakce byl vydán r. 1958 Stručný lékařský slovník (Kábrt—Valach), r. 1960 Latina pro mediky a obsáhlý Lékařský slovník týchž autorů.

Ale přehled života řed. Wolfa, až do posledních chvil tvůrčího, by nebyl úplný, kdybychom se nezmínili o jeho dlouholeté odborové práci ve výboru Ústředního spolku čs. profesorů, v němž vynikal především všestrannou znalostí právních problémů zaměstnaneckých, a zvláště jeho členství v Jednotě českých filologů od universitních let až do okupace, kdy JČF přestala pod tlakem poměrů vystupovat na veřejnost. Když pak při reorganizaci spolkového života měla na její místo nastoupit Jednota klasických filologů, byl řed. Wolf r. 1954 zvolen předsedou přípravného výboru, jehož práce řídil s neobyčejným rozhledem až k ustavení JKF v r. 1956 s prof. K. Svobodou jako předsedou a řed. Wolfem jako I. místopředsedou.

Augustin Wolf nebyl jen vynikající filolog, pedagog, nýbrž i zanícený humanista, který usilovnou prací platně přispěl k výchově nového, lepšího českého člověka. Jako hlasatel antické kalokagathie ztělesňoval ideály dobra, krásna a pravdy v celém svém veřejném a společenském životě i v centru securitatis své rodiny po boku své ušlechtilé klasicky vzdělané choti a v radostném kruhu rodiny oddaného syna, úspěšného vědce.

Žil krásný, plný a šťastný život. Nezemřel, kdo rozdal tolik krásy, životního optimismu a víry ve spravedlnost, ctěn a milován všemi, kdož jej poznali a spolu s nesčetnými žáky na něho budou vždy vděčně vzpomínat.

JAR. HORA

K článku Euripidova Stheneboia — Váza v Ermitáži

Číše bez stvolu

Malý zvoncový kráter

In memoriam Vojtěcha Zelinky

Když jsme se počátkem dubna tísnilí na Vinohradském hřbitově u čerstvého hrobu prof. Vojtěcha Zelinky (zemřel 5. dubna) a s dojetím slyšeli děkovné projevy jeho bývalých žáků (zvláště krásné loučení tajemníka Miloše Popela), uvědomili jsme si, jak hlubokou a úrodnou stopu zanechá v duších nespočetných příslušníků dvou generací nadšená a svému poslání cele oddaná osobnost učitele-vědce, obdařeného skvělým nadáním vychovatelským, hudebním, širokým literárním a kulturně historickým rozhledem a citlivým srdcem básnickým.

Nadaný syn pražské muzikantské rodiny našel smysl života v studiu slovesných pokladů antické vzdělanosti a literárního vývoje svého národa a v osvětovém poslání učitelském. Souhrn jeho studií bohemistických obsahují dvoudílné Obrázkové dějiny literatury české (vydané společně s G. Pallasem) a monografie s antologiemi o Vrchlickém, Sovovi a Březinovi. Jako učitel latiny dovedl žákům vštípit kulturní hodnoty antiky v souvislosti s kulturním vývojem vlastního národa, vše jakoby přetavené v jeho básnické a filosoficky hloubavé duši. V době, kdy se skepticky a rezignovaně psalo o vyhlídkách evropské kultury „v dostřelu amerikanismu a asijského východu“, vystoupil Zelinka na obranu antického odkazu na II. sjezdu klasických filologů slovanských r. 1931 skvělým a na široké souvislosti evropských literatur založeným referátem „O jednom prostředku současné defensivy prvních literatur evropských“ (Sborník, str. 437 n.) Latinská maturitní čítanka, vydaná společně s K. Ohnesorgem r. 1933, zvláště pak její druhý díl z r. 1948 (Poznámky, výklady, návody, náměty, filiace a konfrontace), je jedinečnou ukázkou sčtetlosti obou autorů a „lvího spáru“ Zelinkova ducha. Snad nejcenějším odkazem skvělého Zelinkova vypravěčského umění je trojí vydání antických bájí a pověstí (Z dáv nověku, Svět řeckých bájí, Z dávných věků). Báje jižního moře, tlumočící prózou oba homérské eposy, ukončují řadu kouzelných knih Zelinkových, posvěcených snahou, aby si mládež uvědomovala kořeny kulturního a politického dění evropského a hlouběji pochopila všechnu složitost lidství v jeho dějinném vývoji. Škoda, že obdobné zpracování Vergiliovy Aeneidy zůstalo jen v rukopise!

Trvalých zásluh prof. Vojtěcha Zelinky o cenné obohacení našeho kulturního života, jakož i o pokrokovou výchovu naší mladší generace bude povždy s úctou a vděčně vzpomínáno.

J. HORA

Přednášky JKF v r. 1962

P R A H A

Josef Češka,

K podstatě náboženských bojů v římské říši v polovině IV. století n. l.
(25. I. 1962)

Vláda císaře Konstancia II. byla plna náboženských bojů a ideologických půtek. Císař vystupoval ostře proti starým antickým kultům, ale přitom se stále více odkláněl od nikajského vyznání viry ve směru ariánském. Proto je jeho vláda církevními historiky označována za dobu, kdy bujela hereze a kdy byla potírána katolická ortodoxnost. To ovšem skutečný stav věcí zkrsluje, neboť ortodoxnost a pojem katolická církev se tu chápou nikoli z hlediska poloviny IV. stol. n. l., nýbrž z hlediska pozdějšího. Píše-li Athanasios a ti autoři, kteří se s ním názorově shodovali, o katolicismu, opírají se o „obecnost“ koncilu nikajského, na němž bylo přijato nejen dogma o stejné podstatě Syna božského s bohem Otcem, nýbrž mimo jiné i usnesení o tom, že se biskup jednoho města nesmí stát biskupem v městě jiném; to se pak aplikovalo i na cizí rodáky. Poněvadž se tak projevovaly tendence separatistické a ústřední vládě nepřátelské, usiloval Konstancius o stmelení obecné církve mocí úřední a působil svým vlivem na to, aby se biskupové podřizovali centrálním zájmům nebo aby se na významná biskupská místa dostávali rodáci z jiných oblastí. To se nezamlouvalo sesazeným biskupům a nechtěli s tím ani souhlasit prostí lidé, kteří tehdejší režim většinou nenáviděli již pro jeho sociální útlak a kteří byli nadto opozičními biskupy jítřeni demagogickým tvrzením, že císař se svým dvorem a loajálními biskupy bojuje proti Kristu, poněvadž nevěří ve stejnou podstatu Syna s Otcem a prosazuje názor o Synově subordinaci.

Různá řešení teologických otázek byla tehdy jen odrazem třídních rozporů a mocenských zájmů uvnitř římského státu. Přechod z jedné společenské formace do druhé, tj. z otrokářského řádu do feudalismu, musil mít nějakou odezvu i v církvi. Ideologická nadstavba se pro tu dobu definuje často schematicky tak, že pohanství bylo ideologií společnosti otrokářské a křesťanství ideologií společnosti feudální nebo feudalizující. Toto vodítko nám do značné míry pomůže při studiu doby Juliánovy, ale méně již při studiu doby Konstanciovy. Konstanciova vláda zakročovala totiž ostře proti tzv. pohanství, ale zároveň se pokoušela nalézt schůdnější cestu pro christianizaci těch příslušníků vládnoucích vrstev, kteří ještě pořád zůstávali věrni starým kultům a antické idealistické filosofii. Přitom Konstancius proklamoval stále jako svůj politický program úsilí o vnitřní mír, a tento „mír“, tj. utlumení všech rozporů, tedy i třídních, prosazoval „shora“. Svým milcům postupoval zkonfiskované statky antických chrámů, křesťanskému duchovenstvu uděloval různé výsady a od patolízavých jeho členů se dával rád nazývat „biskupem biskupů“, kdežto prosté věřící se snažil donutit k poslušnosti jednak hospo-

dárskými sankcemi, jednak drastickým udržováním pořádku vojskem. Občas vystupoval i proti almužnám, neboť si zřejmě uvědomoval, jak si drobnými dary zavazují místní církve své věřící. Pro jeho politiku je však příznačné, že se Konstancius ve svých zákonech nesnaží omezovat prostředky, které sloužily tomuto účelu, nýbrž že kladl veškerý důraz na to, aby učinil z křesťanského duchovenstva prostřednictvím loajálních biskupů nástroj, který by usměrňoval vývoj celé tehdejší společnosti nikoli k rozkladu římské říše, ale k jejímu upevnění. Pokud pak jde o dogma o stejné podstatě Otce a Syna, docházíme nutně k závěru, že to byl pouze jakýsi odpor proti centralistické politice tehdejší vlády. Pozdější vítězství tohoto dogmatu lze vysvětlit především vzrůstající převahou těch společenských sil, proti kterým Konstancius marně bojoval.

Jan Martínek,

Podíl českých měst na pěstování latinské literatury 16. a 17. stol.

(22. II. 1962)

V letech 1570—1620 došlo u nás k neobyčejnému rozmachu latinské humanistické literatury především ve městech, osídlených nekatolickým obyvatelstvem české národnosti. Učitelé a starší žáci latinských škol, církevní správci, měštitští hodnostáři a jiní vzdělaní měšťané vytvářeli zcela spontánně jakési městske okruhy, volná sdružení, účinně podporující literární snahy — v této funkci nahradily částečně dřívější šlechtické mecenáše — a významně doplňující literární tvorbu jednotlivců tím, že vydávaly společnou práci svých členů latinské nebo latinsko-české sborníky básní příležitostného a regionálního charakteru. Městské okruhy v Čechách poutaly pevné svazky navzájem i k pražské universitě, již vděčili téměř všichni jejich příslušníci za vzdělání v antických jazycích i literární přípravu. Ve městech obydlených katolíky, Němci a v rczmberské oblasti, kde se méně mohla uplatnit snaha university o řízení venkovského školství, se latinský humanismus projevuje slaběji nebo má jiné zabarvení a vykazuje jiné publikační formy. Naopak jsou příležitostné sborníky, při jejichž vydávání působily městské okruhy humanistů, charakteristickou složkou soudobé latinské tvorby v sousedních zemích a státech. Nejméně se tato forma literární činnosti projevuje na Moravě, nejvíce v Sasku a zvláště ve Slezsku. Tamní latinské písemnictví se po té stránce nejvíce podobá našemu.

{Úplně přepracované znění přednášky bylo uveřejněno v ZJKF 4, 1962, 139—153}.

Stanislav Segert, Původ a počátky řecké abecedy

(29. III. 1962)

Nové výzkumy a nálezy západosemitských nápisů umožňují přesněji zjistit předlohu řecké abecedy i dobu převzetí. Tvary nejstarších řeckých písmen nejsou tak blízké foinickým nápisům z Byblu jako aramejským nápisům ze severní Sýrie. Ještě důležitější společný znak aramejského a řeckého písma je užívání souhláskových znaků pro samohlásky; Ara-

mejci patrně zde aplikovali principy známé v slabičném písmu asyrském a v tzv. chetitských hieroglyfech. Aramejci užívali těchto znaků pro samohlásky jen příležitostně, zvláště na konci slov, Řekové je zavedli soustavně. Nejstarší řecké nápisy z Kréty a z Athén dokazují, že jejich písmo vzniklo z aramejského. Od Foiničanů byly převzaty jen tvary — nikoli hodnoty — pro dodatková písmena, a o něco později i názvy písmen. Rovněž tvary písmen Řekové uvedli v přehledný a esteticky hodnotný systém. Pro převzetí semitské abecedy Řeky lze počítati nejspíše s dobou kolem r. 800 př. n. l. Velmi pozoruhodný je názor Miss Jefferyové, že při tom hrálo úlohu řecké obchodní sídliště v ústí řeky Orontu v severní Sýrii, jehož jméno bylo patrně Posideion (nyní al-Mína). Prostředkem pro převzetí abecedy Řeky byly patrně abecední tabulky obdobné těm, jejichž pomocí řecké písmo převzali Etruskové. Řekové převzali od Aramejců scuhlásky i samohlásky, avšak náleží jim zásluha soustavného a důsledného zavedení samohláskových znaků, jež teprve vytvořilo dokonalou abecedu a umožnilo její používání i u dalších nároa.

(Úplné znění přednášky bylo otištěno v LF 85, 1962, 1—9).

R. Dostálová, Život a dílo Jakuba Palaeologa

(26. IV. 1962)

R. 1502 končí historie císařského rodu Palaeologů. Po pádu Cařihradu však přijaly toto jméno z vlastenectví různé řecké rodiny na území obsazeném Turky. Poněvadž v Evropě se dostávalo podpory zejména uprchlíkům z nejvyšších řeckých rodů, přivlastňovali si toto jméno i různí podvodníci. Záhadný zůstává dodnes původ heretika Jakuba Palaeologa z Chiu, který pobýval v šedesátých letech 16. stol. v Praze a v r. 1581 byl zatčen na Moravě. Nové nálezy doplňují naše znalosti o této postavě. Jsou to zejména korespondence s výpisky prof. B. Navrátila ve státním archivu v Brně, dopisy J. Palaeologa v archivu v Třeboni a rukopis č. 558 Bürgerbibliothek Bern, obsahující dosud neznámé dílo Palaeologovo *Adversus Pii V. proscriptionem Elizabethae Reginae Angliae*.

J. Palaeolog přijel do Prahy koncem r. 1562, v r. 1563 pobýval krátkou dobu v Míšni, kam byl doporučen Collinem. V Čechách byl Palaeolog v diplomatických službách Habsburků. Několik relací o této jeho činnosti je uloženo v archivu v Třeboni. V Praze byl Palaeolog až do r. 1571. Poněvadž bral v ochranu uprchlého dominikána Bonifáce Benincasu, pronásledovaného rovněž inkvisicí, byl vypovězen z Čech. V r. 1571—2 žil u humanisty Duditia v Krakově a v letech 1572—5 v Kluzi, kde měl významný vliv na tamější unitářské hnutí. V souvislosti se svým diplomatickým posláním vykonal tehdy i několik cest do Polska a Cařihradu. Od r. 1576 žil na Moravě na statcích pánů z Kunovic Ostrov, Louka a Hluk. Jeho žena Eufrozina, roz. Kuthenová, tu pobývala ještě v r. 1608. Za svého moravského pobytu byl Palaeolog literárně činný. V Hluku napsal obranu Servetovu a spis proti Piovi V., v němž se stavěl proti papežově klatbě proti anglické královně Alžbětě. I v této době byl Palaeolog ještě ve službách Habsburků. Po nástupu Rudolfa II. stoupl tlak Vatikánu

proti heretikům a Palaeolog byl se svolením císařovým zatčen v Louce r. 1581 a po dlouhém vyšetřování v inkvisičním žaláři v Římě r. 1585 upálen.

Myslitelské dílo Palaeologovo se zastává náboženské svobody, vyznačuje se racionalismem i značnou kritičností. Svými spisy zasáhl Palaeolog do všech sporných náboženských otázek své doby a zastával se zejména pronásledovaných myslitelů (Fr. David, Castellion, Servet, Gentile, Alciati).

J. Frel, Archeologie a historie

(31. V. 1962)

Nejvýznamnějším archeologickým materiálem, který umožňuje historické závěry, je bezesporu řecká keramika. O její historický význam a použitelnost v tomto ohledu se vede v archeologické literatuře posledních let živá diskuse. Keramika je vhodný historický pramen, protože se v nálezech vyskytuje masově, téměř u všech druhů je bezpečně známo místo výroby, konečně je spolehlivě datována. Keramika se vyráběla jako zboží pro trh, avšak nelze srovnávat s dnešními poměry. Vázy 7.—4. stol. př. n. l., o něž jde, nebyly spotřební, ale pololuxusní zboží. Přesto jejich produkce měla významné místo v hospodářství významných středisek: v 6.—4. stol. př. n. l. se jejich výrobou v každé generaci zabývalo asi 500 pracovníků. I bohaté nálezy keramiky určitého původu nejsou ještě doklad přímého obchodního spojení mezi místem výroby a nalezištěm, pokud takové spojení není doloženo ještě jinými historickými prameny. V zásadě lze říci, že čím vzdálenější naleziště — zvláště vnitrozemské — od místa výroby, tím je nutno počítat se složitější cestou a s více prostředníky.

Bořivoj Borecký, Primitivní původ řeckého pojetí rovnosti

(14. VI. 1962)

Jaký byl vznik a význam řeckých výrazů ἴσος ἕξειν, ἴσος διδόναι a ἴσος νέμεν (a jim příbuzných), jimiž byla v době klasické vyjadřována představa rovnosti? Srovnání těchto výrazů s výrazy obdobnými a některá další místa ukazují, že adjektivum ἴσος neznamenovalo v těchto spojeních jen „rovnost“ nebo „rovné právo“ apod., ale že bylo často spojeno s představou stejného množství, stejného dílu. Tak řecký člověk v době klasické vyjadřoval často rovnost jako přidělení nebo vlastnictví stejného dílu.

Vysvětlení původu této představy je nutno hledat v básních homérských. Společenské postavení člověka u Homéra je určeno jeho právem na stejný nebo větší (nebo i menší) podíl při dělení jídla, kořisti, úlovku, dědictví a ev. půdy. Rovnoprávnost je tu vyjádřena jako rovnost podílu (Il. 15, 209). To má svůj původ v životě primitivní kmenové společnosti, kde výsledek společného úsilí byl dělen na stejné díly mezi členy kmene, při čemž náčelníkovi připadá díl vybraný.

Ale klasická doba vyjadřovala rovnost nebo nerovnost podílů zcela jiným způsobem než Homér. Proti výrazům (ἴση) μοῖρα (εἶσα), δαίωμα a λαχάων, jichž Homér užívá při primitivním dělení původně společného vlastnictví na stejné díly, nacházíme při vyjádření rovnosti podílů v době klasické výrazy ἴσον μέρος), νέμω nebo δίδωμι a ἔχω. Jestliže představa rovnosti jako rovnosti podílů měla svůj původ v životě primitivního kmene, pak musíme najít vývojovou souvislost mezi výrazy homérickými a výrazy doby klasické. Počátek tohoto vývoje, v němž nové výrazy postupně nahrazovaly výrazy starší, můžeme pozorovat již u Homéra. Tak u Homéra máme již vedle (ἴσας) μοίρας δάσασαισθαι i μοίρας νέμειν nebo μοίρας διδόναι a vedle ἴσην μοῖραν (αἴσαν) λαχάειν i ἴσην μοῖραν ἔχειν.

Slovesa δαίωμα a λαχάων jsou spojena s kolektivním rozdělením. Sloveso νέμω podobně jako i δίδωμι naopak předpokládá již autoritu, která se ujímá rozdělení a přejímá tak původní funkci kolektivu. Sloveso ἔχω zdůrazňuje jednoznačně soukromé vlastnictví jednotlivce. Tak v přechodu od δαίωμα k νέμω, δίδωμι a od λαχάων k ἔχω, který můžeme pozorovat v těchto spojeních již u Homéra, se odráží přechod od kolektivního rozdělení původně společného vlastnictví mezi členy kmene k rozdělení prostřednictvím autority (hlava rodiny, rodcový náčelník, velitel, nakonec stát), která se postupně ujala funkce kolektivu, a od společného vlastnictví kmenového kolektivu k individuálnímu soukromému vlastnictví jednotlivce.

Se vznikem soukromého vlastnictví a státu však staré termíny kolektivního rozdělení nezmizely úplně. Nacházíme je dále i v době klasické, především v některých z těch tradičních situací, které známe již z Homéra. Ale i tu ustupují staré výrazy výrazům novým, užívanějším. Zároveň se tu objevuje výraz ἴσον (μέρος) tam, kde měla své tradiční postavení ἴση μοῖρα. Nové výrazy uahrazují staré částečně nebo úplně. Tak mezi oběma skupinami výrazů nebyla nepřekročitelná hranice, ale vývoj a střídání. To jen potvrzuje myšlenku, že představa rovnosti jako udělení nebo vlastnictví stejného dílu, která byla charakteristická pro řecké myšlení doby klasické a která byla základem výrazů ἴσον νέμειν, ἴσον διδόναι a ἴσον ἔχειν, má konec konců svůj původ v nejstarším období řecké minulosti, v kolektivním rozdělení společných statků mezi členy kmene.

Alena Frolíková, Homérický hymnus na Apollona

(27. IX. 1962)

Byl hymnus ve své původní podobě jednotný, tak jak se nám zachoval v rukopisech, nebo jde o pozdější spojení dvou samostatných celků? Na základě studia antických svědectví, kompozice hymnu, jeho výrazových prostředků a metriky lze dojít k závěru, že jde o spojení dvou původně samostatných hymnů, délského a delfského. Podrobně se musíme zabývat zejména nábožensko-politickou tendencí obou hymnů. V delfském hymnu se projevuje snaha posílit vliv Delf na úkor okolních svatyní a věštíren (Théby, Telfusa, Lebadeia). Jeho závěr (v. 345 nn. samostatného číslování) je nespíš pozdější dodatek ze 6. století př. n. l., který

vznikl jako reakce na protidelfské náiaady, vyvolané zvláštním charakterem delfského hospodářství, zcela závislého na prosperitě svatyně. Obsahuje nejspíš narážku na dozor amfiktyonů nad delfskou věštírnu po 1. svaté válce. V delfském hymnu naopak se žádná rivalita vůči okolním svatyním neprojevuje, zato však silná exkluzivnost a hrdost na Apollonův kult a slavnosti. Důležitou roli tu hraje otázka priority vlastní věštírny, na které oba hymny trvají. Tyto odlišné tendence nedovolují považovat hom. hymnus na Apoliona za dílo původně jednotné. Stejně neudržitelným se ukazuje i předpoklad, že delfský hymnus byl později prodloužen o delfské pokračování.

Antonín Bartoněk, K minojsko-mykénským kontroverzím

(25. X. 1962)

Prvotní optimismus badatelů, kteří přijali v první polovině padesátých let Ventrisovo rozluštění lineárního písma B celkem beze zbytku, byl v letech 1956 a 1957 poněkud otřesen jednak jistou stagnací v interpretování mykénských textů, jednak kritickými hlasy skupiny badatelů, která tehdy výsledky Ventrisovy práce velmi ostře napadla (Beattie, Grumach, Eilers). Tento vývoj dal podnět k vzniku tzv. první minojsko-mykénské kontroverze. Kritika se dotýkala 1. Ventrisovy decifrační metody, 2. jeho ortografických pravidel pro přepis řečtiny lin. písmem B, 3. konkrétních slabičných interpretací, zvláště v jejich souvislosti s doprovodnými ideogramy. — Ad 1) Pokud jde o decifrační metodu, nepodařilo se doposud odpůrcům rozluštění najít žádnou zásadní chybu v logickém sřetězení Ventrisových vývodů, a dokud se nenajde nějaká bilingva, mohl by zasadit smrtelnou ránu Ventrisově decifrační metodě jedině ten, komu by se podařilo sestavit zcela nový slabičný klíč, ale přitom takový, aby dával stejné možnosti tak pozitivních výsledků jako klíč Ventrisův. — Ad 2) Pokud jde o Ventrisova ortografická pravidla, bývá v neprospěch Ventrisův poukazováno na klasické písmo kyperské a na jeho poměrně dokonalejší využití slabičného písemného systému pro zachycování řeckého jazyka; na obranu Ventrisovu je ovšem třeba namítnout, že důsledné porovnávání mykénských a kyperských ortografických pravidel by mělo smysl jen tehdy, kdybychom věděli, jak zachycovali kyperští písaři řečtinu ještě někdy na konci 2. tis. př. n. l. — Ad 3) Proti námitkám některých kritiků, kteří na základě ortografických poměrů v Mezopotámii zcela vylučují možnost, že by pojmy vyjadřované mykénskými ideogramy mohly být alespoň v některých případech zachycovány také již v předchozím slabičném textu (Grumach, Eilers), poukazují Ventrisovi obránci na to, že je podobné opakování mimo jiné doloženo i v egyptském písmě hieroglyfickém. Beattie vystoupil v tomto bodě proti Ventrisovi zejména s obviněním, že prý ještě na poslední chvíli upravil v červnu 1952 svůj slabičný klíč podle tzv. Blegenovy tabulky (jde o proslulou tabulku s trojnožkami), aniž to přiznal, a tak uvedl badatele — kteří později začali tuto tabulku pro relativně pozdní datum jejího odkrytí

{taktéž červen 1952) pokládat za hlavní argument ve prospěch Ventrisova rozluštění – v úmyslný omyl. Toto Beattieho obvinění bylo však na základě téměř detektivního rozboru pylské nálezoové situace z roku 1952 úplně vyvráceno, a nadto je již dnes možno uvést celou řadu dalších obdobných textů, na nichž je také ten či onen pojem zachycen pokaždé dvakrát, jednou v slabičném textu a podruhé ideograficky. — Je tedy možno odvážit se závěru, že Ventrisovi odpůrci zatím ve své kritice neuspěli.

Po odeznění kontroverze o správnosti Ventrisova rozluštění se rozvinula v r. 1960 kontroverze druhá, týkající se chronologické problematiky tabulek lineárního písma B nalezených v Knossu: původní Evansovo datování těchto tabulek (k r. 1400 př. n. l.) se nyní pokusil Palmer o 200 let snížit. Tento názor však nezískal zatím příliš mnoho stoupců, a zejména Palmerovy závěry o protikladu lújského paláce v Knossu před r. 1400 proti tamnímu achajskému paláci po tomto roce lze pokládat za velmi problematické (podrobněji o této kontroverzi viz v resumé mé brněnské přednášky, uveřejněné ve Zprávách IV, 1962, 36—37).

Július Špaňár, Otázka poznania u prvých gréckych filozofov obdobia formovania otrokárskeho Grécka

(29. XI. 1962)

Aký bol gnozeologický problém prvých gréckych filozofov počínajúc Thaletom a končiac Parmenidom, ktorých pôsobenie spadá do obdobia formovania sa otrokárskeho Grécka.

Hoci základnou otázkou, ktorú si kládli milétski filozofi, bola otázka, z čoho vznikol svet a z čoho sa skladá, predsa možno na základe niektorých doxografických zpráw usudzovať, že si už títo filozofi uvedomovali rozdiel medzi zmyslovým a rozumovým poznaním, aj keď sa k samotnej otázke ešte nevyjadrili.

Tento rozdiel si uvedomovali aj pytagorovci, ktorí si však cenili najviac bezprostredný názor ako stupeň najvyššej istoty.

Výraznejšie vystupuje do popredia gnozeologický problém u Xenofana z Kolofóna pokladaného so zreteľom k otázke poznania za skeptika, prípadne empirika alebo naopak za racionalistu. Podľa zl. 21 B 34, 35 a 36 Xenofanes súdil, že ľudské poznanie predstavuje len neadekvátny obraz poznaných objektov. Keďže človek len nedokonale uchopuje objekty, nepozná podstatu vecí, no intenzívnym hľadaním pravdy môže prísť k lepšiemu poznaniu.

Dialektikovi a materialisti Herakleitovi z Efezu ide predovšetkým o poznanie logu, ktorý je podľa zl. 22 B 51 dialektickým zákonom jednoty a boja protikladov. Nepoznanie tejto pravdy vyčíta Herakleitos ľuďom vo viacerých zlomkoch. Preto aj kritériom pravdy je pre Herakleita poznanie logu. Otázkou, čo bolo pre Herakleita prameňom poznania, či skúsenosť alebo rozum, nutno podľa zlomkov 55 a 107 riešiť v tom zmysle, že už Herakleitos pokladal za prvý stupeň v procese poznania vnímanie,

ktoré musí viesť k druhému stupňu tj. k spracovaniu zmyslových údajov rozumom.

S úplným poprením významu zmyslového poznania, ale s osobitným zdôraznením jedine rozumového poznania stretávame sa potom u Herkleitovho antipoda Parmenida.

B R N O

Julie Nováková, Cisiojány šedesát let po Jos. Královi

(7. III. 1962)

Přednáška podala hlavní teze rukopisné práce „Staročeské cisiojány. Studie textově kritická a prozodická“, která je filologickým protějškem historickoarchivářské práce K. Doskočila „Vývoj cisiojanu u nás“ z r. 1959 a která byla inspirována dávným požadavkem Jos. Krále, aby byla provedena textová kritika českých cisiojánů.

Úvodem se upozorňuje, že starší latinské cisiojány, především Behaimův z pol. XIII. stol., jsou částečně složeny z leoninů, rýmujících primitivně, asonancemi; dále že tyto cisiojánové verše nebo jejich části, které mají navíc mimokalendářní smysl, vyhovují časoměrnému schématu, ba že mu většinou vyhovují i řady složené z pouhých jmen a zkratk. Existence veršů „De mensibus“ činí možným předpoklad, že cisiojánové verše se vyvinuly z takových hexametřů o měsících, nikoli pouze ze zkratkové techniky tzv. *suspensio*.

Textologický průzkum nejstaršího českého cisiojánu Oktáva (cisioján Mnichovský a Pražský, XIII. stol.) a jeho restituce ukázaly, že verše neobsahují ani nadbytečné slabiky, jak se myslívало, ani poklesky proti kalendáři. Právě jako Cisioján Behaimův, je i tento složen částečně z leoninů s asonancemi, ale má rozdíl od něho prozrazuje vyšší slohové ambice. Nebyl jen pomůckou datovací, ale zároveň do jisté míry útvarům literárním. Po stránce prozodické je v něm více dbáno — právě jako v některých středověkých hexametřových skladbách — délky poziční než dlouhé samohlásky.

Mladší české cisiojány ukazují vyzrávání („Ochtáb“, XIV. stol.), ale brzy i rozklad českého hexametru („Obřez“ z pol. XV. stol.), který je maximálně sblížován se sdruženě rýmovaným oktasylabem (Korandův cisioján „Nové léto“ z r. 1471) a nakonec ustupuje úplně útvarům nehexametřovým (cisioján „Obřezán“ na staroměstském orloji). Tento formální proces jde ruku v ruce se stále hlubším zesvětšňováním této původně čistě církevní formy; toto zesvětšňování popsal dostatečně Doskočil.

Adolf Erhart, Italské dojmy

(4. IV. 1962)

Přednášející vyprávěl o svých zážitcích a dojmech z cesty po Itálii, kterou podnikl v srpnu r. 1961. Výprava školských a kulturních pracovníků, již se zúčastnil, navštívila nejdůležitější italská politická a kulturní

centra jako Benátky, Florencii, Řím, Neapol a další. Přednášející věnoval pozornost hlavně současnému stavu archeologicky a umělecky významných lokalit (Fora Romana, Pompejí apod.), muzeí apod. Vyprávěl též o některých středověkých památkách a přírodních zajímavostech (Vesuv aj.); formou krátkých pozorování současného života seznámil své posluchače také s některými sociálními a hospodářskými problémy současné Itálie.

R. Hošek, Život a dílo Václava Dobruského

(23. V. 1962)

R é s u m é n e d o š l o .

Oldřich Pelikán, Figurální reliéfy římských sarkofágů

(20. XI. 1962)

Sarkofágů se užívalo od Egyptanů až k Řekům a Etruskům. U Římanů nebyly sarkofágy časté ani za doby republikánské, ani za rané doby císařské. Masový jejich výskyt od doby Hadriánovy nám umožňuje plynule sledovat na jejich reliéfech vývoj římského sochařství, a to i tehdy, když historickopolitické reliéfy chybějí (ve větší části 3. stol. n. l.). Sarkofágový reliéf se rychle romanizuje, a to obsahově (výjevy z všedního života, současné bitvy s barbary, římské báje, hlavní osoby — portréty zemřelých) i formálně (krajní realismus až rozpad tvaru spolu s úsilím o silný výraz). V 1. pol. 3. stol. n. l. vrcholí dynamický realismus, zároveň však narůstá abstraktní složka — přes konservativismus sarkofágového reliéfu. Obliba symbolů vedla po r. 250 n. l. k alegorii musické činnosti dávající nesmrtelnost. V tomto prostředí vznikly i nejstarší křesťanské sarkofágy. V 2. pol. 3. stol. mizí víc a více cit pro organický tvar, který tuhne, a plastičnost ustupuje plošnosti a linearismu (práce s vrtákem). Za obecné krize římského imperia, hospodářskospolečenské i kulturní, zvítězil spiritualismus a krása tohoto světa podlehla nové subjektivní pravdě. Končí klasická realistická antika.

Zdeněk Zlatuška, Rumunská bádání o antice

(12. VI. 1962)

Přednášející podal stručný přehled současného zaměření a práce rumunských klasických archeologů, starověkých historiků a klasických filologů, kteří, navazující na dřívější tradice, přispívají svou prací významně k poznání dějin Rumunska. Podrobněji si všiml současných výzkumů v Dobrudži, zvláště v Histrii a v Konstanci, a též výzkumů archeologického ústavu v Kluži, který v současné době zaměřuje svou pozornost hlavně na starověké domorodé obyvatelstvo.

Přednáška byla doprovázena světelnými obrazy z publikací i vlastními fotografiemi. Kromě toho byly předloženy k nahlédnutí rumunské časopisy a publikace věnované antice, které vyšly v posledních letech.

F. V. Mareš, Nomina ducum Bohemiae fabulosae antiquitatis

(9. I. 1963)

In Chronica Bohemorum affert Cosmas Pragensis tredecim nomina antiquissimorum Bohemiae ducum, a „patre Bohemo“ usque ad Gostivitum, primi ducis baptizati patrem. Haec nomina in seriem ordinata duos hexametros formare videntur:

*Čech, Crocco, Kazi, Tetka, Lubossa, Přemysl, Nezamyslus,
Mněta, Vojín, Unislav, Křesomysl Neklan Gostivitus.*

‘ _ | ‘ _ _ | ‘ _ _ | ‘ _ _ | ‘ _ _ | ‘ _ _ | ‘ _ _
‘ _ _ | ‘ _ _ | ‘ _ _ | ‘ _ _ | ‘ _ _ | ‘ _ _

Qui versus verisimiliter non sunt Cosmae auctori adscribendi; pro antiquioribus potius *versibus memorialibus* haberi possunt. Nominis *Mněta* forma phonetica (cum *e* nasali) metricas ob causas conicienda, distichum istud, ni fallimur, X iam saeculo ortum esse testatur. Ex quo patet etiam ipsa ducum nomina non esse a Cosma creata et ficta, sed fortasse vere „senum fabulosa relatione“ docta.

Integer dissertationis textus in tomo IV miscellaneorum „Vznik a počátky Slovanů“ apparebit (sub prelo).

Z. Fiala,

K možnostem slohově-kritické metody ve středověkých latinských pramenech vyprávěcích i diplomatických

(3. II. 1962)

Autor pojednal o problému ze tří hledisek.

a) Nejprve upozorňuje na všeobecnou historickou pozici středověké latiny ve středověké evropské společnosti a literatuře, hlavně na důsledky, které vyplývaly z faktu, že středověká latina neměla žádnou etnickou základnu, nebyla jazykem národním ani lidovým.

b) Soudí, že z uvedených důvodů se musili středověcí latinští autoři uchýlovat daleko do minulosti pro „opory“, a to k autorům antickým, hlavně pak k antickým literárním typům, „žánrům“, které se po staletí neměnily. Přitom hrála velkou úlohu otázka „prostředníka“, protože nelze počítat s tím, že by středověký autor měl vždy před sebou opravdu „originál“ svého starého vzoru.

c) Konečně věnuje autor pozornost konkrétním možnostem metody v rámci jednoho typu. Upozorňuje na nedostatečnost srovnávání jen jednotlivých slov a na přímé požadavky filologů v tomto směru. Dochází k závěru, že identifikaci autora (resp. vzoru) dovolují jen větší myšlenkové celky.

Úplné znění přednášky je otištěno v Acta Universitatis Carolinae, Philologica et historica, 1962.

Diskuse o knize Roberta Kalivody, Husitská ideologie

(13. III. 1962)

J. Kejíř: Kalivodova kniha se vyznačuje mnoha přednostmi velkého průkopnického díla, jakými jsou pečlivé sebrání dosavadní literatury, bedlivé studium pramenů i hluboká analýza myšlenkového odkazu husitské revoluce, je však poznamenána i nedostatky, kterých se nemohla uvarovat práce tak široce založená. Referent oceňuje především podrobnou charakteristiku husitství jako revoluce, která přináší i podnětné poznatky o teorii revolucí všeobecně, podnětnost knihy pro všechny obory bádání o husitství i bohatství jednotlivých poznatků. Vytýká naproti tomu určité omezení celkového autorova záběru, který se soustředil především na vysledování postupného vzniku ideologie tábořského radikalismu a pomínil ve značné míře studium měšťanského husitismu.

Referent si váží u Kalivodova díla plného ocenění vysoké úrovně našeho lidu, který někdy bývá nespravedlivě zlehčován tvrzením, že nemohl rozumět v dostatečné míře složitým ideologickým sporům doby, naproti tomu soudí, že autor neobjasnil dostatečně převratné místo myšlenky kalicha. Pokud jde o tábořský krajní radikalismus pikartských a adamských skupin, není referent přesvědčen autorovými závěry, vidí nejen ideologickou stránku radikálních názorů, nýbrž i jejich politickou roli, ve vývoji celé revoluce již nikoli pozitivní, a soudí, že je nutno přece jen považovat pikartsko-adamské názory za výraz sektářství, i když na vyšší úrovni, než bylo sektářství předhusitské.

M. Machovec: Na Kalivodově knize je třeba především ocenit to, že poprvé vytyčuje problém husitské ideologie jako celku a jejího historického místa v širokých souvislostech evropských. Velmi cenný je Kalivodův rozbor sociálněekonomického podkladu husitské ideologie — složitého působení zbožní výroby ve feudálních společenských vztazích (v této šíři a náročnosti u nás dosud ojedinělý), jakož i samo vytyčení otázky — po dlouhé době zase u nás — husitství jakožto reformace.

Kritizovat je naopak podle referentova mínění třeba Kalivodovo „zfilosofování“ látky, tj. připisování hlubokých filosofických úvah hnutím, jež takové myšlenky neměla (kataři). Za druhé referent vytýká knize nedostatek kritičnosti k středověkým textům, za třetí jednostranný přístup k náboženské látce, zanedbání marxistického učení o dějinné roli náboženství. Jestliže Kalivoda „škrtá“ náboženství jako pouhou formu, nutně mu splývá reálná politická opozice středověku s opozicí svou podstatou náboženskou, iluzivní. Nutně proto přeceňuje hnutí, jež ve skutečnosti byla převážně náboženská, úniková (valdenské). Kalivodovi splývá myšlenkový radikalismus s pokrokovostí. Proto také — ač právem vysoko oceňuje tábořský selskoplebejský chiliasmus po jeho čistě filosofické stránce — celkově i jej značně přeceňuje, neodlišuje v něm i tendence nebezpečné pro vlastní revoluční hnutí a reálný pokrok v tehdejší situaci. Odtud i to, že Kalivoda zcela zanedbal ideologii měšťanského husitismu, dokonce i Želivského a Žižku.

Kalivodova kniha má skvělé, filosoficky hluboké části, ale místy je zase poplatna tomuto schematizujícímu kultu čistě myšlenkového radikalismu. V tom je i jisté nebezpečné úskalí působení této knihy, které další bádání nepochybně bude korigovat. Přesto kniha zůstává významným činem českého marxistického dějinněfilosofického úsilí. (Podrobnější referentovu kritickou studii o Kalivodově knize viz „Filosofický časopis“, 1962, 398—419.)

R. Kalivoda naznačil úvodem stručně základní obsah a hlavní cíle své knihy a zabýval se přednesenými kritickými výtkami. Výtky, přednesené M. Machovcem, vesměs odmítl jako nepodložené a uvedl, že vyplývají jednak z falešného výkladu jeho názorů, jednak z neznalosti problematiky, jednak z nedostatečného zvládnutí marxistické teorie a metody. Odkázal v této souvislosti na svou odpověď na Machovcovu úvahu z 3. čísla Filosofického časopisu roč. 1962, ve které je toto jeho stanovisko k Machovcovým výtkám podrobně doloženo a rozvedeno. Z této odpovědi je rovněž patrné, proč nemůže přijmout ani kritiku J. Kejře, týkající se hodnocení tábořského radikalismu.

V souvislosti s výtkou M. Machovce, že „nedostatečně kriticky přistupuje ke středověkým textům“, zabýval se R. Kalivoda podrobněji otázkou pramenů a výkladu lidového kacířství předhusitského a z rozboru valdenství, amalrikánství a sekty „svobodného ducha“ dospěl k závěru, že bohužel sám kritik nezvládl ještě elementární zásady práce s prameny o lidovém kacířství předhusitském a vědeckého přístupu k tomuto hnutí.

Závěrem uvedl R. Kalivoda, že každá věcná a objektivní kritika jeho práce prospěje jak jemu samému, tak celému našemu husitologickému bádání v práci na otázkách dosud neřešených či dostatečně neobjasněných. Ztotožnil se s J. Kejřem, že systematické zpracování vývoje měšťanského husitismu v celé jeho historické rozloze představuje jeden z prvořadých úkolů, který je třeba řešit

Anežka Vidmanová, Středolatinšká filologie

(Poznámky k dnešnímu stavu)

(10. IV. 1962)

Úkolem přednášky bylo podat stručný přehled o nynějším stavu středolatinšké filologie, a to především o její jazykové stránce; dějiny literatury a tzv. Überlieferungsgeschichte byly ponechány stranou. Z tohoto zaměření přednášky vyplývá, že přinesla především výběrovou bibliografii. Nejprve se probíraly a hodnotily úvody do středolatinšké filologie od nejstaršího úvodu Traubeho po nejmladší práci Cremaschiho; na práce programové bylo odkázáno jen souhrnně. Další část přednášky byla věnována diskusím o charakteru středověké latiny. Autorka sama se přiklání k názoru Meisterovu, že středověká latina je zvláštní jazykový jev, mající rysy jazyka živého i mrtvého. Téměř stejně ožehavým problémem je otázka časového ohraničení středověké latiny; autorka souhlasí s Chr. Mohrmanovou, že se toto ohraničení v jednotlivých zemích liší. Další část

přednášky se zabývala základními a novými pracemi o pozdní, vulgární a křesťanské latině, pokud tvořily východisko latiny středověké. Její poslední část pak byla věnována otázkám středolatinšské gramatiky.

(Úplné znění přednášky bude otištěno v LF 86, 1963).

VI. Šmilauer, Metody české toponomastiky

(15. V. 1962)

Dnes chápeme úkol toponomastiky komplexně: chceme prozkoumat soubor zeměpisných jmen v jeho časovém rozvoji, prostorovém rozčlenění i sociálním rozvrstvení. K tomuto úkolu spojují se různé vědecké obory: jazykověda, historie se svými pomocnými vědami, archeologie, zeměpis, národopis atd., metodou toponomastiky jsou jednotlivé metody těchto oborů.

Ze zeměpisu přejímáme zvláště metody kartografického zachycování jevů a zjišťování přirozených podmínek osídlení; archeologické nálezy jsou pro nás důležitou kontrolou; historie nás poučuje o změnách osídlení v dobách novějších — pro staré doby však není pramenů; z jednotlivých oborů se vedle diplomatiky ukazuje cennou pomoc numismatiky, církevních dějin (patrocinia, církevní organizace), dějin hospodářských (typy sídel, rozdělení plužiny), dějin architektury atp. Jazykověda zkoumá pak jména sama; neomezuje se jen na tradiční velké typy (jména na -any, -ovice, -ice, -ov, -ín, jména přírodní), nýbrž zabývá se i tzv. malými typy, tvořenými jednotlivými jmény osobními, příponami osobních jmen (zvláště hypokoristiky atp.). Ukazuje se, že se oblíba jednotlivých jmen a přípon měnila a že toho lze užít i pro datování.

Kombinací těchto metod bylo možno dojít k přehlednému obrazu staršího osídlení Čech. Do 10. století se souvislé osídlení v podstatě omezovalo na nejstarší sídelní území na středním a dolním Labi, na Cidlině, Jizeře, na dolní Vltavě, na Ohři a Bílině. Odtud se od 11. století postupovalo proti Vltavě, Sázavě a proti Berounce. Mocný rozmach osídlování je spojen se jménem Vladislava II. Tehdy byly protrženy i dosavad pevné severní hranice. Intenzivní kolonizací, prováděnou kláštery a velkými feudály, se domácí rezervy brzy vyčerpaly a v 13. století se počínají povolávat Němci.

Ivan Hlaváček,

K některým otázkám vývoje českých knihoven v době předhusitské

(12. VI. 1962)

Ve své přednášce věnoval autor pozornost vývoji knihovny kláštera třeboňského v době předhusitské a podal rozbor především jejích dvou soupisů knih; první pochází z poloviny devadesátých let 14. stol., druhý z r. 1415. Aby pak mohl posoudit důležitost třeboňské knihovny, zabýval se i knihovnami ostatních augustiniánských klášterů v Čechách, především kláštera svatotomášského, roudnického a rokycanského. Dospěl k závěru,

že knihovny augustiniánské, především třeboňská, patřily v době těsně předhusitské mezi nejlépe vedené i dobře zásobené tehdejší literaturou.

(Rozšířené znění práce je připraveno k tisku a vyjde patrně v roce 1963).

T. Grudziński, Počátky polské historiografie v X.—XII. století

(26. VI. 1962)

Nejstarší polské anály se nedochovaly v originále, avšak jejich stopy jsou patrné v mladších analistických souborech z 13. a 14. století. Jejich rekonstrukce je obtížná a proto vznikají diskuse. Téze předválečné polské historiografie, že polská analistika vznikla ve 40. letech 11. stol. spolu s přenesením cizích análů do Polska, musí být upravena. Jak styl, tak chronologie ukazují, že tyto nejstarší zápisy vznikly v 10. století. Prvá skupina analistických zpráv se týká života na dvoře Měška I. a biskupa Jordana a začíná rokem 965. Tvoří celou část původních, primitivních análů dvorských, zvaných též anály Jordana, jež vznikly nepochybně v Poznani. Druhá skupina zápisků se váže k osobě biskupa Vojtěcha a tyto anály, zvané hnězdenské nebo Gaudentiovy (první arcibiskup polský a snad i jejich autor), vznikly krátce po r. 1000 v Hnězdně. Když v 1. čtvrtině 11. stol. pronikly do Polska anály cizí, staly se základem prvního velkého svodu polských análů (*Rocznik kapitulny krakowski dawny*) i nejstarší dvě zmíněné vrstvy domácích záznamů. Vznik prvních polských análů je spojen s krystalizováním raně feudálního polského státu, s nutností dát dvorskému i církevnímu prostředí jeho psanou historii.

Prvé velké historické dílo vzniklo v Polsku až na počátku 12. stol. Je jím *Kronika* tzv. Galla Anonyma, jež není jen vzácným pramenem pro poznání minulosti, ale i osobitým dílem se silnou politickou tendencí, jež evokuje intenzivně atmosféru své doby, zmítané konflikty uvnitř feudální třídy. *Kronika Gallova* je apoteózou piastovského rodu. Autor v literární formě tzv. gest vytvořil dokonalé dílo, propagující dynastickou ideologii, což bylo zvláště akutální v době rozvíjejících se tendencí k feudálnímu rozdrobení země. Ve svém politickém významu byla tedy dílem anachronickým již v době svého vzniku, což se obrazilo na osudech jejího autora i vlastního díla.

Jaroslav Kolár,

K literárnímu významu českých politických satir předbělohorského století

(11. IX. 1962)

Přednáška byla úvahou o rozdílu mezi aktuální satirickou tvorbou za husitství a v 16. století, kdy světsky zaměřená politická satira útočila na rozdíl od starších invektiv převážně proti jednotlivcům a izolovaným jevům. Nárok na širší společenskou platnost si musela dobývat cestou uměleckého zobecnění, když jí přestalo obecný dosah zajišťovat náboženské hodnocení napadaných jevů. Nejplodnější cestou k takovému zobecnění byly počátky moderní literární typizace, které lze sledovat v li-

terárně nejzajímavějších politicko-satirických textech tohoto období.

Úplné znění přednášky vyjde v polsko-československém sborníku statí o otázkách starší literatury, vydávaném ve Varšavě k V. mezinárodnímu sjezdu slavistů 1963.

Diskusní večer k tézím VI. Karbusického na námět

K původu jmen v Kosmově rodokmenu předhistorických „knížat“

(9. X. 1962)

V. Karbusický přistupoval k otázce původu jmen v Kosmově líčení české prehistorie jako k součásti komplexního řešení původu, stáří a žánrové podstaty epických látek, které Kosmas převzal. Nové srovnávací studium vcelku potvrzuje názory V. Tilleho o zformování Kosmova tvaru přemyslovské pověsti za Vratislava II. a o dataci lucké války do doby Boleslava I. Nejde přitom o „lidové historické pověsti“, jež by Kosmas zaznamenal z úst prostých pamětníků — vypravěčů, nýbrž o epiku. V této žánrové rovině lze vést jediné srovnávací paralely. Pckud jde o „rodokmen“, ukazuje strukturální rozbor, že obě hlavní epické látky byly do něho vloženy uměle, zřejmě Kosmou samým. Seznam „knížat“ je historický nereálný a v neobvyklé podobě jmen podezřelý. Podle názoru Karbusického byl vytvořen ex post v době blízké Kosmovi, patrně též za vlády Vratislava II. Byl-li vytvořen uměle a najednou, měl by se v něm uplatnit jeden princip tvorby jmen. Dosavadní výklady jmen jsou však značně různorodé a žádný z principů (toponymický, apelativní, mytologický atd.) nemůže vyložit všechna jména beze zbytku. Autor předložil k diskusi řešení, které vychází z principu textové koruptely. Pokusil se o rekonstrukci textu, který dává smysl jakési výzvy nepříteli ve stylu epických výzev před bojem; také po formální stránce ukazuje na kulturně nejblíže epos o Nibelunzích. Autor vyslovil předpoklad, že jde o úryvek jakéhosi hrdinského zpěvu o střetnutí s Němci, aktuální za boje Břetislava a někdy kolem roku 1040 zapsaný v primitivním pravopise (při psaní slov dohromady a s přibližným vyjadřováním hlásek staré češtiny latinkou). Z úryvku pak někdy za Vratislava II. či později vznikla neporozuměním jmenná koruptela, kterou Kosmas převzal, a do takto vzniklého „rodokmenu“ vložil romanci o Luboše a Přemyslovi a epický zpěv o Lucké válce. Tím jsou vysvětleny nelogické švy v jeho líčení.

Ant. Škarka v diskusi uvítal sice sympatickou odvahu řešit problém nově, ale odmítl většinu tvrzení Karbusického, poněvadž neobstojí metodologicky, historicky, literárněhistoricky a zejména filologicky, blíží se diletantismu obránců RKZ. Karbusický nesprávně interpretuje moderní literární historiky. Proti Karbusickému, který se domnívá, že odhalil aspoň pět dvorských eposů, jež vznikly do doby Kosmovy, nejstarší dokonce z poloviny 9. století, hájil možnost a pravděpodobnost nějakého starobylého lidového podání, které přezívalo i se svou zastaralou ideologií a mohlo se obrazit v Kosmových pověstech. Nutno se také zamyslet nad tím, proč Kosmas neužil pro recitatory dvorské epiky běžného tehdy termínu

joculator, nýbrž *senex* — *senes*. Obšírnost a umělá výstavba některých Kosmových vyprávění nesvědčí sama o sobě o existenci nějakého předpokládaného eposu, z něhož Kosmas čerpal, poněvadž stejně komponuje a stylizuje i své historické příběhy, u kterých najisto nějaké předchozí básnické zpracování nelze předpokládat.

Hlavní výtky se týkaly Karbusického rekonstrukce tří veršů ze starobylého eposu, který prý oslavoval vítězství Čechů nad Němci r. 849. Tato rekonstrukce však neobstojí. Pro výklad jmen pohanských knížat netřeba se k ní vůbec uchýlovat. Vždyť 8 jmen je doloženo ze staré doby jako jména vlastní, 2 (Tetka, Neklan) nepůsobí potíže při výkladu a jenom Krok a Kazi jsou nám zatím nejasná. Nutno ovšem připustit, že i Kosmas mohl chybně etymologizovat, rekonstruovat a vytvářet hypotézy. Nesprávně popírá Karbusický existenci historických osob s takovými jmény proto, že o nich dochované prameny (hlavně Fuldské anály) mlčí. Avšak jména pohanských knížat odpovídají typům jmen ze společenského zřízení 7.—9. století, a to jak typ Gostivít (Gosti + vít), tak Mňata, takže netřeba shledávat v rodokmenu pohanských knížat nějaké rozpory. Vykonstruovaný text je násilný a nesmyslný kalambur chybný nejen filologicky svými syntaktickými, hláskoslovnými, tvaroslovnými a lexikálními nehoráznostmi, nýbrž i prozodicky předpokládaným užitím nibelunžské strofy, tedy typické formy germánského básnictví, v českém verši, a dokonce i jakési smíšeniny rýmů a asonancí s principem aliterujícím, českému verši a čtení naprosto cizím.

K vystoupení A. Škarky se přidali všichni další diskutující. Nemožnost oslovení Němců termínem „Theute“ prokázali Z. Fiala a D. Třeštík. V otázkách verše podpořil A. Škarku zejména K. Dvořák.

Julie Nováková, Latinské cisiojány

(13. XI. 1962)

Právě jako v nejstarších cisiojánech českých, tak i v latinských lze odstranit řadu chyb správným čtením. Tak zejména nyní máme — po čtvrtém vadném přetisku — spolehlivý text cisiojánu Behaimova z 1. pol. XIII. stol. (ve fotokopii kodexu Bavorské státní knihovny Clm 2574b, fol. 91 b), který až na dvě — tři všední opisovačské chyby je bez vady. Jak se cisiojány proměňovaly od opisovače k opisovači, ukazuje téměř každý rukopis. Autorka zde upozorňuje na dosavad neznámý mnichovský zlomek Clm 17703, fol. 97r: text se kryje (kromě pravopisných odchylek) s Behaimovým, ale verš III,1 *Marcus officio decoratur Gregoriano* je zde nahrazen *Marcie, Wencezlaum venereris Gregoriumque*. Zlomek je psán touž rukou, která psala známý český tzv. cisioján mnichovský, začínající na téměř foliu.

Veršovou formou těchto a podobných prehumanistických cisiojánů je hexametr, původně alespoň zčásti leoninský, zpravidla s neplnými rýmy, asonancemi, jako v uv. verši *officio — Gregoriano*. Lze to porovnat například s hexametry Godefroida z Remeše, které jsou rýmovány také jen částečně. Novými úpravami v mladších cisiojánech se rýmy ztrácely,

někdy skoro úplně, ale jindy byly vytvářeny nové (v Krumlovském). Časoměrné schéma je realizováno poměrně čistě v cisiojánech nejstarších a potom znovu v humanistických, pokud humanisté nesáhli po formě zcela nové.

Protože hexametrový cisioján do sebe pojímal — o výkyvech nemluvic — stále větší množství jmen, prakticky zpravidla zkratek, jevil se humanistům jako *inconcinus et fastidiosus*. Zatlačit ho měl bezrozměrný cisioján, otištěný v 2. vyd. Collinova Donáta (Praha 1588) na fol. L 8 a v Karolidesově vydání mluvnice Rameovy r. 1614; nyní byl nalezen J. Martínkem v pozůstalosti K. Hrdiny opis téhož cisiojánu, pořízený neznámou rukou poměrně nedávno z neznámého rukopisu, datovatelného do let 1536—1549. Některá místa skladičky jsou zde zpracována v trojí verzi; třetí je v uv. tiscích. Jména svátků jsou tu redukována na minimum. Každému měsíci jsou věnovány 4 krátké verše spojené štěpným rýmem aabb a směřující zřetelně k alternujícímu rytmu. Tuto tendenci vyjádřil údajný autor, uvedený v rukopise jako *Georgius Handschius Lippensis*, v delším nádpise slovy *Calendarium... rhythmicis sententiis, quam proxime fieri potuit, concinnatum*. Místo, které se tu uvolnilo po řadě svatých, zaplnil veršovec soustavným registrováním nebeských znamení, do kterých slunce toho onoho měsíce vstupuje, ale také — a to má společné s cisiojány, národními — zmínkami o počasí, o zemědělských pracích v průběhu roku apod. Podle tohoto cisiojánu byl složen podobný rytmický cisioján český, který je na pražském Staroměstském orloji.

Z. Šimeček, Obchod jižních Čech s Rakousy v období husitské revoluce (11. XII. 1962)

Boj s husitskou revolucí na jihu Čech, vedený v prvé řadě Oldřichem z Rožmberka a Českými Budějovicemi, měl v období 1419—1434 silný vliv na vztahy tohoto území k Rakousku. Došlo zejména k posílení vzájemných vztahů obchodních. Kdežto v období předhusitském byli jihočeští kupci odkázáni na prostředkování Cáhlovských a Pasovských nebo v menší míře na obchod, který provozovali měšťané měst, ležících při silnici ze Znojma do Jihlavy a dále do středních Čech (J. Hradec, Pelhřimov), za revoluce se Českobudějovičtí sami ujali obchodu s Dolními Rakousy, uplatňující při nákupu velkoobchodní formy. Tím bylo umožněno, aby kupovali přímo u producentů. Velkoobchodní spojení bylo podmíněno dostatečně silným spotřebním trhem, zajištěným monopolem a zárukami, které Českobudějovickým poskytl jejich zástavní pán, rakouský vévoda Albrecht. Naopak v tradičním obchodě s rakouskou solí a zemědělskými produkty z Čech převzal rozhodující úlohu Oldřich z Rožmberka, pokračuje ve stycích s městy hornorakouskými (Cáhlov, Linec). Obchodní rivalita Rožmberků a Českých Budějovic oddalovala obě přední protirevoluční síly jižních Čech, což se projevilo i resignací Oldřicha z Rožmberka na funkci městského hejtmana. Českobudějovičtí tím spíše hledali podporu přímo u rakouského vévody. Tyto úzké vztahy k Rakousku se projevily nejen v obchodu, ale i v oblasti právní, vojenské a kulturní.

VLAST

*Zas nadešel čas jarního větru vání,
jenž v bytostech probouzí tajemné lásky ždání,
zem je jak nevěsta, již zdobí nesčetné kvítí,
a zatím co jitřenka hasne, ona jen září a svítí.*

*Motýli v houfech kolkolem rej provozují čilý,
zde zřít lze včelku bzučící, tam zase vosu pílí,
tak spatřil jsem tě, země, v tvé nejkrásnější době,
když životem to vřelo a kypělo to v tobě.*

*Všechněch těch vůní shluk a všech těch barev jev,
těch ptáčků všech kolkolem znějící zpěv,
to budí ve mně naději, že přijde opět čas,
kdy posvátnou tvou prst já zlíbám zas a zas,
že uvidím, jak opět tobě bude vlásti
tvůj vlastní Máj, má krásná, drahá sladká moje vlasti!*

Přeložil L. Hoch

Z nové literatury

Nové západní práce z oboru římské literatury v hodnocení sovětské literární vědy

M. L. Gasparov podává v článku *Rimskaja literatura v sovremennoj buržuaznoj filologii* (VDI 4/1960, 146—170) kriticky přehled západních prací z oboru římské literatury za l. 1950—1960 (kromě prací týkajících se historické a politické prózy). V stručném úvodu osvětluje vztah dějin antické literatury k obecné literární vědě a k historii.

Asi před sto lety se začaly dějiny antické literatury vydělovat jako samostatná vědní disciplína. Po roce 1914 lze již hovořit o oddělení literární historie od dějin jako o hotovém faktu. Dnes jsou to dvě samostatné vědní disciplíny, které si navzájem sdělují výsledky svého bádání, ale zřídka se vměšují v sám průběh bádání sousední oblasti. Tím, že se dějiny antické literatury oddělily od antické historie, sblížily se přirozeně s obecnou literární vědou, osvojující si její metody, zpracované v podstatě na materiálu moderní evropské literatury. V mnoha ohledech bylo toto sblížení velmi plodné. Filologové se naučili vidět v poezii především poezii. Ukázala se rozličná míra originality, s níž spisovatelé zpracovávají tradiční motivy, i originalnost celku při napodobení jednotlivých motivů. Bylo možno hovořit o estetickém svérázu jednotlivých epoch, o národním svérázu řecké i římské literatury. Přestalo se pátrat po řeckých vzorech, jakoby doslova napodobených. Kritika logické kompozice děl ustoupila uznání jejich umělecké celistvosti. Zároveň s klady nových metod si však dějiny antické literatury osvojili i jejich nedostatky, především hlavní nedostatek současné literární vědy — její antihistorismus. Skutečně při všech rozdílech, jež vykazují jednotlivé směry literární vědy v období impe-

rialismu — od Diltheye do Croceho — shodují se všechny v tom, že zcela odtrhují dějiny literatury od dějin společenských a pojmají literaturu v lepším případě jako samostatnou „Geistesgeschichte“, v horším jako řadu navzájem nesouvisejících geniálních zjevů. Východiskem z této krize, v níž se octla současná západní literární věda, může být jedině zvládnutí marxistickoleninské teorie. Toliko ona umožňuje pochopit místo, jež literatura zaujímá mezi formami společenského vědomí, neboť ji spojuje s konkrétním historickým momentem společenského bytí, přitom z ní však nečiní reprodukci filosofických a politických idejí.

V plautovském bádání si nový směr v buržoazní literární vědě vytkl jako cíl studovat Plautovo umění v jeho celistvosti a svéráznosti, kdežto stará filologická škola se soustřeďovala na to, aby vydělila jednotlivé převzaté a přidané pasáže. Hlavní příčina tohoto nového kurzu je v novém pojetí povahy poezie, za něž je klasická filologie zavázána současné literární vědě. O Terentiovi se píše málo a názory na něj se liší, shodně se však uznává, že nebyl otrockým překladatelem antických mistrů, jak soudilo 19. stol. Pokud jde o ostatní rané římské básníky, poprvé byla v celém rozsahu položena otázka o prvcích alexandrijské poetiky v tvorbě neoteriků, kdežto dosud se většinou soudilo, že napodobili výhradně řeckou poesii klasickou. Hledání alexandrijských vlivů v rané římské literatuře se ukázalo obzvlášť plodným v oblasti satiry a ještě plodnějším u Lucretia. Tento — snad nejrozpornější z římských spisovatelů — vzbuzuje pozornost jednak protiklady archaismu a neo-

terismu ve své poetice, jednak optimismu a pesimismu ve své filosofii. Buržoazní badatelé zdůrazňují, že třebaš Lucretiusu přiznával pokrok v přírodě, byl pesimistou v nazírání na lidský osud, a podkládají mu dokonce úsilí hledat východisko v náboženství.

Mnoho prací věnovaných za poslední léta Catullovi odkrylo neočekávanou hloubku a složitost tohoto básníka. Je jediným antickým básníkem, u něhož se objevuje ideál duchovní lásky, jenž jej sblížuje s romantiky 19. století. Obecná slabina nových prací o Catullovi je v tom, že se v nich pojímá zcela izolovaně od složitě sociálně politické skutečnosti současného Říma. například politické epigramy Catullovy se vysvětlují čistě osobními motivy. Stranou se ponechává otázka kroužku neoteriků jako celku, jeho politické pozice, estetického programu, místa, jež zaujímal ve vývoji římského alexandrinismu. Řešení této otázky je prvořadým úkolem dějin římské literatury. Do popředí v catullovském bádání se v posledních letech dostala tzv. *carmina docta*, a to především úkol stanovit místo, jež zaujímal v Catullově tvorbě jako celku, kdežto problém alexandrijských vzorů ustupuje do pozadí.

Největšího úspěchu dosáhla současná filologie při studiu Vergilia. Středem zájmu je tu rovněž vnitřní jednota Vergiliovy poezie, jednota, jež se nyní odhaluje v složitém systému symbolů. Badatelé přitom spojili Vergiliovu symboliku s jeho epochou, jež napověděla básníku základní symbol Aeneidy — boj chaosu s pořádkem. V tom je z velké části úspěch jejich analýzy. Jeho ostatní básnická díla se však zkoumají odtrženě od historické situace a usiluje se o jejich obecný symbolický výklad. Menší pozornost se věnuje Horatiovi. Obecné hledisko badatelů je dosud stále stejné: hledání symbolického smyslu a odtr-

ženost od historického pozadí. Několik speciálních studií bylo věnováno veršové technice básníků zlatého věku. Je zbytečné dokazovat závažnost takového zkoumání, jež mnohdy dalo základ k řešení otázky originality i datování (například u *Appendix Vergiliana*). Při obecném zájmu o symbolický výklad literárních děl nepřekvapuje, že nejracionalističtější z římských básníků — Ovidius — zůstává takřka bez povšimnutí. O málo bohatší je literatura o elegiích. Nehledě na obecné nadšení symbolickými výklady poezie doby Augustovy, pokračuje se i ve studiu souvislosti básnických děl s konkrétními historickými událostmi.

Méně zajímala přívržence estetické interpretace poezie stříbrného období. Vědci pracující v této oblasti, užívají častěji starých metod analýzy literárních výtvorů. Obtížnější je historická analýza díla Senekova, neboť chronologie jeho tvorby je velmi neurčitá, což je překážkou při snaze podat vývoj jeho názorů. Neurčitost historického pozadí Senekových děl se nejzávažněji projevila při studiu jeho tragédií. Studují se brzy z hlediska rétoriky, brzy filosofie nebo poezie, ale vždy se stejnou odtržeností od historické situace. Petroniovský problém zůstává stále ještě problémem. Pro vědu současně buržoazní společnosti je nanejvýš charakteristické, že odmítá jakýkoliv reálný substrát satiry a zdráhá se přiznat jí její společenskou a uměleckou hodnotu. To je obzvlášť patrné na tom, jak pojednávají západní filologové o římských satiricích. Hlavním terčem útoků je největší z římských satiriků — Iuvenalis, jemuž je upírána nejen historická, nýbrž i estetická cena. Jako Iuvenalův protiklad je oceňován Persius, ličený jako *anima candida* nedotčená současností a jakoukoliv podezřelou literární tradicí (mimy, stoicko-kynická diatriba). Jiní badatelé uvádějí jako dru-

hý Iuvenalův protiklad Martiala. Zde se již ovšem setkávají s většími obtížemi, mají-li vylicit tohoto protřelého cynika jako nevinnou dětskou duši, ale přesto se odvažují i této krkolomnosti. Vyvracet jejich důvody je velmi těžké, poněvadž tu ve skutečnosti o žádné důvody nejde. Vycházejí totiž z přesvědčení, že poezie je něco naprosto iracionálního, co nelze zkoumat vědecky, nýbrž jen oceňovat z hlediska estetického. Literární dílo může však objasnit pouze historie a historií marxistická teorie. Ale ani ti západní badatelé, kteří se stavějí proti iracionálnímu pojetí literatury, nedovedou proti němu postavit něco podstatného a místo příčin sociálních se obracíjí k biografickým.

Na těchto problémech byly tedy vyzkoušeny nové literárněvědné metody za poslední desítky let. Na jedné straně se tyto nové metody ukázaly jemnějšími a pružnějšími než přímočarý racionalismus tradiční filologie: jedině pomocí jich bylo možno pochopit stavebnou složitost Aeneidy nebo místo, jež zaujímají epyllia v tvorbě Catullově. Na druhé straně vyloučily tyto metody z okruhu bádání celou řadu otázek prvořadé závažnosti. Úkolem sovětské klasické filologie je osvojit si kladné výsledky západní vědy, uvést na správnou míru vlastním řešením to, co bylo zkomoleno, vyloučit, co je nesprávné, a dovést do konce úkoly, na něž buržoazní věda nestačí.

—esv—

S. A. Propertius, *LEGIE. Měda fronta, Květy poezie, sv. 26, Praha 1962.*

Je třeba se zamyslet nad touto knížkou. Vladimír Šrámek si vytvořil před lety velmi pochybnou teorii, že překládat lze i bez znalosti jazyka originálu (srv. *Magazin DP 2, 1934/35, str. 291n.*) a této teorie se přidržuje zřejmě dodnes. Na základě tohoto názoru přetlumobil „pro dnešního člověka“ Homérovu *Odyseiu* (vydal ELK 1940). Šrámek nepřekládal z řeckého originálu; inspirací mu byl překlad Vaňorného, jež podle svého vkusu různě upravoval. Když Šrámekův překlad vyšel, napsal o něm posudek K. Svoboda (*Listy filol. 68, 1941, str. 336n.*) a F. Novotný (*Řád 7, 1941, str. 297n.*).

Oba recenzenti se shodli v tom, že Šrámekovo přetlumočení nelze pokládat za umělecké dílo, neboť je v hlubokém rozporu s duchem originálu. Svoboda vytýká Šrámekovi především užívání silných, obhroublých výrazů, jež jsou cizí homérskému eposu. Dále jej upozorňuje, že zamlčováním zmínek o bozích a o osudu mění mýtický názor

Homérův v racionální. Archaický vypravěčský sloh Homérův promísl psychologickými, malířskými a patetickými prvky rázu někdy barokního, jindy realistického nebo expresionistického a ryze epický námět vyjádřil lyrickým veršem. Rovněž psychologické odlišování, připomíná profesor Svoboda, je starému eposu cizí, setkáváme se s ním až v novodobém realistickém románu. V lidových pohádkách je jen *pravil, řekl, odpověděl, tázal se*, kdežto Šrámek Homérovo neměnné *ἔπεα πτερόεντα προσηύδα* překládá *udýchán (!) volal*, po druhé *řekla mu zvolna (!)*, po třetí *šeptala šťastně (!)*. Shodně i profesor Novotný zjišťuje na uv. místě, že prosté Homérovo *pravil, řekl* Šrámek rozvádí: *mluví rychle, mluví udýchán, křičí, chrlí ze sebe rychle, rozchechtá se, rozhuťá se, žvaní, skuhrá, křiví tvář, vyhledává v zástupu zrakem toho a onoho*, jindy zase jen *vzdýchá, lká nebo šeptá*, dokonce se *hrdina udeří do prsou* a „*zašeptá vztekle*“. A tak profesor Novotný uzavírá, že v Šrámkově

překladu poznává čtenář nikoli osobité a jednotné dílo starého básníka, nýbrž nevyrovnanou smíšeninu antiky a přítomnosti, smíšeninu, do níž vnáší Šrámek osobní vkus někdy velmi pochybný. A proto měl Šrámek právo a povinnost nalézt pro svou skladbu nějaké vhodné označení, kterým by vyjádřil její poměr k eposu Homérovu, například variace.

Bezmála každý tvůrčí pracovník uvítá s povděkem dobře míněnou kritiku a zamyslí se nad pochvalou i výtkami. Obojí ho zavazuje. Šrámek se poučit nedal. Svě přesvědčení, že netřeba znát jazyk překládaného díla, potvrdil opět „překladem“ Písmo (vyšlo v ELKu ve 4 svazcích, sv. I. roku 1947). Tento svazek posoudil dr. St. Segert v *Slovesné vědě* 1, 1947/48, str. 171n. Výtky prof. Svobody a prof. Novotného rozhojnil ještě dalšími doklady o Šrámkově neznalosti jazyka a realii a o jeho povážlivé libovůli.

Píše (na str. 172 l. c.), že neodůvodněných originalit a různých chyb nalezneme v Šrámkově překladu nečekaně veliké a pro dobrý překlad *nepřipustné množství*. Výtýká Šrámkovi, že nevystihuje originál adekvátními prostředky, užívá silných a siláckých výrazů, velebnou vážnost starozákonního textu znešvařuje hovorovou mluvou a výrazy až vulgárními, překlad rozmělnuje, zplošťuje a libovolně, bez jakéhokoli řádu, rozlamuje a spojuje věty originálu, nezná nebo neuznává funkci spojek, znění originálu zkracuje nebo zas vycpává, doplňuje nevhodná epiteta, jinde užívá strojeného slovosledu, vnáší do překladu prvky, jež jsou cizí originálu, a tak výsledkem toho všeho nemůže být překlad věrný. Tím připravuje čtenáře nejen o porozumění smyslu originálu, ale ubírá jim i možnost poznat jeho umělecké hodnoty.

Proto dr. Segert dochází k závěru, že nejde o překlad, jenž by odpovídal duchu originálu, nýbrž

o parafrázi, která odděluje originál od čtenáře mlhou nepřesnosti a nesprávnosti a nánosem konvenčních a konverzačních frází. Což je chyba povážlivá, neboť čím větší je časová i jazyková vzdálenost originálu, tím větší je i odpovědnost překladatelova, neboť čtenář může takový překlad kontrolovat jen nesnadno.

Umělecké dílo má své zákony, má je i umělecký překlad. Řídí se jimi každý, kdo usiluje o hodnotné dílo. Šrámek se jimi necítí vázán. Všichni tři recenzenti měli dobrou vůli, aby pomohli svými posudky Šrámkovi najít správnou cestu. Šrámek tuto pomoc nechal bez povšimnutí a ze špatné cesty se dostal na scesti, kde už pojem překládání uměleckého díla přivedl ad absurdum. Jeho „překlad“ Propertiových Elegií je překladatelské monstrum.

Šrámkovo zpracování Propertiova textu nelze nazvat překladem. Je to pásmo nepřesných, zhusta nesmyslných vět, vyjádřených nekultivovaným jazykem, pásmo vět, v nichž nezůstalo nic z poezie Propertiovy, a kde bychom marně hledali nějaký důkaz překladatelského umění. Jako v jeho převodu Písmo, tak ani zde není jediný verš bez nějaké chyby nebo nepřesnosti. Nepřipustné vulgarismy a neověřitelné neznalosti překladatelovy jen ještě dovršují jeho libovůli.

Znát jazyk překládaného díla je *condicio sine qua non*, má-li vzniknout dobrý překlad, ale pouhá znalost jazyka ještě zdaleka nestačí na překlad vpravdě umělecký. Když se odborník podívá na Šrámkovu poznámku na konci knížky, že „překlad byl pořízen z originálu“, z pouhého nekomentovaného textu, musí se usmát. Zemřelý prof. F. Stiebitz, odborník nejpovolanější, napsal o obtížích při překládání Propertia: „Některé z jeho stylistických obrátů jsou věru slohové šarádky, jež by třeba při čtení originálu pracně luštiti

a jež působí při literárním překladu tlumočnickovi neskonale potíže, chce-li, aby originál jakž takž vystihl, a přitom jej učinil požitavým novověkému čtenáři.“

Šrámek ani tentokrát nepřekládal z originálu. V ještě větší míře než dřív rozkouskovoval jednotlivé verše, přefazoval parataxi s hypotaxí, nedbal významu spojek, vynechával nebo doplňoval originál, nejednou i básníka opravoval a dokresloval. Již Stiebitz napsal v *LF* 62, 1935, str. 195n, že někteří překladatelé zacházejí s originálem svévolně, dělají to, co se jim zlíbí nebo co dovedou a říkají tomu přebásnění, ve skutečnosti se však za tímto označením skrývá většinou nepoctivost a neodpovědnost. V citovaném posudku (str. 199) se Stiebitz dokonce rozhorlil: „Kdo dovolil překladateli domalovávat Amorům luk a hebká křídélka, když básník mluví jen o toulci?“

Leckde je text snadnější, takže by nevadilo, že k němu přistupuje neodborník. Musel by se ovšem při práci hodně zamyslet, a to Šrámek nedělal. Proto nerozeznal, kdy např. Amor znamená lásku, kdy boha lásky, kdy Venus je bohyně nebo též láska. Také nesouhlasíme s tím, že by se měl překlad přibližovat dnešnímu čtenáři zaváděním hrubých vulgarismů, kteréžto manýře Šrámek přímo propadl. Nerozpakuje se — na rozdíl od ukázněného a cudného výrazu Propertiova — užívat slov triviálních — *{chlap, děvka, cecky, kluk nezkušený, vzteká se, zalyká se vztekem, sama hnla na loži, chechtala se, fena, ječí o pomoc, pitomé dobytče, nestará se o parádu, spolknout mravy, krása se páří se všedností, každá paní se s kdekým vyspí, řval bolestí, hryzla si rty, nachová košilka, po souloží, ty zvíře, pomilovali se na křižovatce, mrcha, odkopne, šmajchlířka* atd., atd.). Všechna ta silácká slova se málo hodí do lyrické poezie.

Šrámek nechce „Propertia komolit“ (jako to zřejmě dělali jeho předchůdci). Proto ho „vyloupl z břemene (!) formy“ a věří, že v této podobě může živě promluvit k dnešku. Kdyby znal Šrámek jazyk originálu a byl básníkem, mohl by přeložit Propertia třeba volněji, to by nevadilo, jen kdyby to byl překlad odpovídající duchu originálu. Přebásňování by muselo být podloženo vynikajícími znalostmi, prožitím básníka. Je tomu tak u Šrámků? V el. I, 1 (u Šrámků str. 10) říká básník, že nad ním bůh lásky zvítězil a na znamení tohoto vítězství a úplně básnickovy porážky mu „nohama stiskne šíji“ (obraz z gladiátorských zápasů a z vojensství). U Šrámků sama Cynthie (!) položila směle (!) patu na básnickovu šíji! A přece je originál tak průhledný! Také Šrámkova neznalost mytologie zavinila řadu hrubých chyb a spoustu větších nebo menších omylů a nepřesností. Tak podle Šrámků Cynthie „*drnkala* jako Orfeus“. Kdyby se byl Šrámek opravdu do Propertia začel, jak chce namluvit čtenáři na str. 101, pak by se byl mohl dovědět z vlastních slov Propertiových (el. III, 2), jaký zázračný umělec byl Orfeus (vědí to i nezalci latiny!) a že „nedrnkal“ na lyru. — Na str. 20 v elegii o Bakchovi píše Šrámek: Zazpívám o tom, jak jsi se zrodil, když *plamen vyšlehl z Etny* (!!!). Tento jediný příklad by stačil, aby usvědčil Šrámků z neodpovědnosti, s jakou předložil veřejnosti svůj výtvor. Zřejmě se nikdy neseznámil s bájí o Semele. Jak mohl přijít na ten plamen z Etny? Opět z neznalosti jazyka a bájesloví. V orig. je *Aetneo fulmine*, ale to vyžaduje, aby překladatel věděl něco o Kyklópech, kteří ve svých dílnách pod sopkami vyráběli Diovi blesky — a jedním z nich (*Aetneo fulmine*) zahynula Bakchova matka Semelé.

Chce-li antický básník vyjádřit

nějakou představu, která se podle jeho přesvědčení nikdy neuskuteční, užije hyperbol. I v el. II, 15 říká Propertius, že než by se stal nevěrným, spíše se na poli neurodí ani klas, spíše bůh slunce požene po nebi černé koně (to jest den se změni v noc) a řeky se obrátí k svým pramenům. Šrámek překládá: *Spíše odepře země oráči (!) vláhu (!) a slunce bude hnát (!) rychleji (!) vrané (!!!) své hřebce* atd. Sluneční koně, kteří svou září svítili světu, byli tedy černí! — Ani o rychlé Atalantě, ani o Hektorově konci nebyl Šrámek dost poučen. Podle něho Achilles vláčel silného Hektora Pelasgovými (!) hřebci. Kdo jest onen Pelasgus? — Podle Šráмка (str. 20) Lykúrgos se rval s vinicí (!), Mínóova manželka Pásifaé (str. 93) byla panna, a na téže stránce Ío bučela s hlavou vyvrácenou (!!!), táž Ío, o níž zas říká na str. 14, že jí Argus uviděl (!) na čele vyrůstat rohy; Sabiňanky (str. 71) byly ukradeny atd., atd.

O Šrámkově neodpovědnosti svědčí i el. II. 5 (str. 59). Básník oslovuje Cynthii *vita mea*, Šrámek překládá *živote můj*, ale vzápětí užil výrazu *děvko*, dokonce dvakrát, ač není v originále a mimo to v téže elegii Propertius říká, že se nikdy nesníží vůči Cynthii k nějaké hrubosti nebo násilí — to ať dělají hrubí lidé, kteří nejsou citlivými básníky! — Kromě siláckých výrazů si Šrámek oblíbil ještě další nešvar: vkládá do veršů lascivní výrazy a obrazy, jež v orig. nejsou. Tak například čteme u Šráмка: *Pojď, děvče, se mnou teď spát, pod tenkou látkou se ti prsy (!) jen pohybují* (str. 12), v orig. však jest: *Kračíš v průsvitném šatě, který ti splývá a vlá, zápasila nahými prsy s mým tělem;* (str. 22), *odtahovala se, košili (!!!) přivírajíc, znovu jsme splétali v polibcích údy* atd. V el. II, 15 přeházel Šrámek věty a dostal něco, čemu čtenář sotva porozumí, a co

je od originálu značně vzdáleno. Čteme u něho na str. 23:

Nemáš-li už zvadlé prsy, že hrát si s bradavkami by nebylo pěkné, je zřejmo, že dosud jsi nerodila a studěla by ses kojit. Nu tak?

To „Nu tak“ je Šrámkův básnický doplněk těchto podivuhodných vět, jež v originále znějí:

Necdum inclinatae ludere mammae: viderit haec si quam iam peperisse pudet.

Rovněž na str. 11 předkládá Šrámek čtenářům sebe, nikoli Propertia. Myšlenku el. I, 1 (Venuše mě trpkostí sužuje v noci, neukojený Amor mi jde stále v patách) tlumočí Šrámek:

Mne mučí milenka (!) trpkou (!) svou (!) vášní noci neukojené (!!), jsem jí dnes plný (!!!) a nemám klid jedinou chvíli.

{Čeho je plný? Milenky? Vášně? Noci?}

Ani v aktualizování nezná Šrámek pravou míru. Tak v el. III, 16 projevuje básník přání, aby neměl náhrobek někde na živé cestě. Podle Šráмка (str. 36): *Netěšilo by člověka (!) ležet i s firmou (!!!) při silnici*. V el. I, 1 touží Propertius vzdálit se někam, kde by ho žádná žena nenašla. Šrámek překládá (str. 11): *„Veďte mě daleko odtud a vlny ať spláchnou mě tam, kde žádná žena mě sama (!) nevyšlídí“ (!)*. Sloveso *spláchnout* má Šrámek v oblibě. Užil ho ještě jednou, a to o básníkově představě žalostného zániku (str. 37), kde jde dokonce o splachování pískem.

Proč aspoň krásné obrazy originálu Šrámek nevystihl adekvátně? K tomu měl při volném překladu tolik příležitosti! Tak například jinou představu v el. II, 15, „Cynthii zaživa patřím, Cynthiin bude můj stín“, vyjádřil Šrámek všedním „Pro tebe chci pouze (!) žít a pro tebe zemřít“. Krásný obraz „nad chladným královstvím lůžka“ vyjád-

řil Šrámek opět všedním „*a já sahal marně na její vychladlé lože*“ (str. 91). Právě tak ochudil nádherný verš v této elegii, kde se Cynthie utěšuje: „*Dlouho jsem ve tvých zpěvech královnou byla jen já.*“ Šrámek: „*Mně bylo z tvých veršů vždycky nesmírně dobře*“ (!). Kde je vyjádřeno, že jen Cynthie byla zdrojem a náplní jeho písní? V el. I, 17, v tklivé představě svého kouce, říká básník:

*Kdyby byl osud v Římě mou lásku
bolestnou pohřbil,
kdyby byl náhrobní kámen nad
hrobem milence stál,
byla by při mém pohřbu své drahé
vlasy mi dala,
byla by na něžné růže vložitla měkce
můj prach.*

Propertiovu prostotu nahradil Šrámek strojeností: „*Kdyby smrt zdusila (!) na pevnině můj žal a zbyl jen kámen po mojí (!) lásce, milénka obětovala by kšticí nebožtíkovi (!), růže by sypala pod jeho tělo (!) . . .* V el. II, 5 (str. 19) říká básník: „*Brzy již vanutí větru zanese jinam i mně*“, to jest: „*lodka mé lásky změni směr (stanu se ti nevěrným) — a tak podobně by se to dalo vyjádřit, Šrámek však překládá: — — — ty děvko, a mezi námi je konec.* El. I, 3 (str. 15), líčí, jak se básník pozdě v noci vrací z hostiny, navštíví spící Cynthii, je okouzlen její krásou a s upřeným zrakem se na ni nehnutě dívá. Šrámek překládá: „*Civěl jsem (!!!) na svou lásku.*“ [Jindy užil tohoto slovesa o dubových vratech.]

Uvedme i verše, které by se čtenáři líbily:

„*. . . když měsíc rozlil ze dvou stran okny / svůj svit, / měsíc až příliš rychle pronikající šero svým jasem / a jeho paprsek otevřel ti semknutá víčka.*“ Srovnáme-li je však s originálem, poznáme, jak je celé souvětí rozštědlé a nesmyslné, a mimo to vynechal Šrámek líbeznou předsta-

vu, že se na Cynthiinou krásu i měsíc chtěl dívatí déle. A to je základní myšlenka těch veršů, nikoli Šrámkův doplněk o „rozlítí svitu ze dvou stran a o příliš rychlém pronikání šerem“

*(Až pak svítící měsíc, jenž míjel
protějši okna,
měsíc, toužící též, déle se dívati sem,
jemnými paprsky svými jí otevřel
semknutá víčka.)*

Zarážející je Šrámkova neznalost elementární gramatiky. Substantivum *pallor* překládá „červenat se“, *ignoro* „chápu“ (!) atd. Neumí skloňovat [česká!] přivlastňovací zájmena atd. I umění stylistické klade na překladatele maximální požadavky. U Šrámka bychom toto umění marně hledali.

Když Šrámek neuznává obecně platný požadavek napodobit originál i po formální stránce (forma je nedělitelnou součástí uměleckého díla), když musel básníka „vyloupnout z břemene formy“, aby ho nemusel „komolit“ [ta ironie!], pak při volném verši měl mnoho možností vyvážit nějakým kladem ono rozbití formy. Tak například v citovaných verších se mohl zamyslit nad tím, že v latině měsíc — Luna — je bohyně, a zdůraznit, jak krásná byla Cynthie, když i žena se chtěla dívat na její krásu. Nebo si mohl všimnout, že Cynthiinou oči nejsou *oculi*, nýbrž *ocelli*, mohl tu půvabnou zdobnělinu napodobit. Šrámkův slovník je však na vyjádření milostné poezie příliš chudý.

Překlad vyšel bez vysvětlivek. Ani školený čtenář asi neví, co znamená *cytejský čaroděj, orontský nárd, menády, panisky* atd. Kdybychom si ze Šrámkova „překladu“ odmyslili všechny chyby a nepřesnosti, co by z té knížky zbylo? Vždyť z kouzla a krásy Propertiovy poezie nezachoval Šrámek zohla nic. Kromě hlubokých neporozumění a spousty neuvěřitelných chyb užil i výrazů

zcela neliterárních, nejvšednějších, nedosahujících ani úrovně novinářské češtiny. Je-li opravdu přesvědčen, že vulgarizací tak hrubozrnnou přiblíží dílo antického básníka dnešnímu čtenáři, pak čtenáře uráží.

Když před lety posuzoval prof.

Stiebitz Burešův překlad Proměn (*LF* 62, 1935, 195n.), zakončil slovy: „Nikdo nejsme bez chyby, nikdo nejsme zabezpečeni před omylem. Ale dvě věci záleží jen a jen na nás: poctivost a odpovědnost.“ Připojujeme svůj naprostý souhlas.

Rudolf Mertlík

Středověká latinská poezie na gramofonové desce

Začátkem r. 1958 měli pražští posluchači možnost vyslechnout koncertní provedení Orffovy kantáty *Carmina Burana*. Radost jim tehdy kalil jen neumělý překlad zpívaných veršů, který byl vedle latinského a německého originálu otištěn na programu. V létě r. 1962 se dočkali členové Gramofonového klubu nahrávky tohoto Orffova díla na dlouhohrající desce a zároveň i sličně vypraveného průvodního sešitu, který kromě úvodní studie o Carlu Orffovi a jeho díle přinesl originální text kantáty a paralelně i překlad Mertlíkův, který se má k překladu na onom programu asi tak, jako labuť k ošklivému kachňátku v pohádce.

Carl Orff komponoval svá *Carmina Burana*, jež tvoří část scénického triptychu *Trionfi*, blízkého nám i dalšími částmi, *Catulli Carmina* a *Trionfo di Afrodite*, v letech 1935—36 na slova latinské a německé středověké vagantské poezie. Z 200 textů, jež se zachovaly v rukopise bavorského kláštera v Benediktbeuern a jsou již přes sto let známy pod souborným názvem *Carmina Burana*, si Orff vybral 28 básní, soustředil je do tří tematických okruhů (*Primo vere*, *In taberna* a *Cour d'amour*) a zarámoval zpěvem o pomíječnosti štěstí. Některé z textů si upravil, řadu veršů vynechal, duch vagantských písní však zůstal v jeho výboru zachován.

K nesnadnému úkolu přetlumočit Orffův výbor přistoupil Rudolf Mertlík se značnými zkušenostmi. Vždyť, pomineme-li jeho překlady z poezie antické, děkuje mu za českou formu již neméně než pět výborů ze středověké žakovské poezie a satirické prózy. Proto byl přímo předurčen k přetlumočení Orffova textu a tento úkol splnil obdivuhodně. Nesměl si v překladě ani jednou dovolit více nebo méně slabik v dvojverší, než má originál, musel přísně zachovávat metrické schéma, lišící se takřka od písně k písní, nadto většina veršů vyžadovala rým. Zvládl-li Mertlík toto všechno (rýmů vytvořil dokonce více, než bylo třeba, neboť někde rýmuje i tam, kde originál je nerýmovaný) a dokázal-li při tom všem zachovat přesně smysl originálu — slovo od slova samozřejmě překládat nemohl, to by šlo jen prózou — a nesetřel-li ani výraznou poetičnost originálních veršů, zaslouží si plného uznání. Povede-li se mu souborné vydání *Písní žáků darebáků* v českém znění, na něž pomýšlí, tak, jako tento překlad textů k Orffově kantátě, máme se nač těšit.

A. VIDMANOVA

Zpráva o činnosti JKf v roce 1962

podaná na valném shromáždění 31. ledna 1963.

Hlavní náplní práce JKf v roce 1962 byla stejně jako v předchozích letech činnost přednášková. Pražská Jednota uspořádala 9 přednášek, brněnská pobočka 5 přednášek (jejich resumé jsou otištěna na str. 106—122).

Všechny odborné skupiny, ustavené při JKf, pracovaly podle stanoveného plánu a rozvíjely značnou činnost.

Odborná skupina pro studium středověku věnovala v roce 1962 hlavní pozornost pořádání pracovních schůzek, na nichž jednotliví autoři hovořili o výsledcích své badatelské práce. Skupina se sešla k 11 schůzím, na nichž se v referátech vystřídali filologové, historikové a literární historik. Diskuse byly živé a obsáhlé, jejich přínosem byla konfrontace pohledu různých odborníků. Jako první zahraniční referent promluvil na mimořádném večeru polský historik doc. Grudziński z Toruně. Na podzim roku 1962 vyjednával tajemník skupiny dr. Spunar s Bibliografickým střediskem společenských věd při Státní knihovně o možnosti vydávání roční komplexní bibliografie naší medievalistické produkce. Ačkoliv práce byly již zorganizovány, nepodařilo se dosáhnout dohody se Státní knihovnou a práce musily být zastaveny.

Školská skupina pokračovala v r. 1962 pod vedením E. Svobodové ve spolupráci s Ústavem pro další vzdělání učitelů. Uskutečnilo se 6 schůzek učitelů latiny; všech se zúčastnila vedoucí skupiny. Na programu schůzek byla diskuse o metodách vyučování latiny na podkladě zkušeností z německých časopisů, informace o rozšíření aprobace o španělštinu v krátkodobém kursu (speciálně pro latináře), zhodnocení práce za školní rok 1961—1962 a plán na rok

1962—1963, audiovizuální pomůcky vyučování, plán vzájemné pomoci učitelů v úsilí o zlepšení vyučování, pomoc pracovníků Kabinету poskytnutím materiálu potřebného pro výklady z reálií, mytologie, literatury. Nedostatkem těchto schůzek byla celkem velmi slabá účast učitelů latiny. V rámci spolupráce se školou zajistila školská skupina v dubnu r. 1962 uspořádání pásma z římských dějin, které provedli žáci pražských škol. Podrobnější zpráva o tomto večeru byla otištěna ve Zprávách JKf 4 (1962), str. 164.

Bibliografická komise, kterou vede dr. Vidman, má celkem 20 členů, z nichž někteří se kromě excerptce podílejí i na konečném zpracování záznamů. V roce 1962 byla zpracována a vydána jako 4. číslo Zpráv JKf „Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za rok 1961“ a pokračovalo se v průběžné excerptci za rok 1962. Na základě porady, konané dne 17. října 1962, se začalo s pracemi na bibliografii za léta 1951—1960, avšak smlouva o jejím vydání bude moci být uzavřena s Národní knihovnou nejdříve v červnu 1963. Byla navázána spolupráce s nově zřízeným Bibliografickým střediskem společenských věd při Státní knihovně, ale snaha o to, aby středisko vydávalo naši průběžnou bibliografii, zatím ztroskotala, takže bibliografii za rok 1962 budeme nuceni opět vydat vlastním nákladem jako zvláštní číslo Zpráv JKf roč. 5, 1963.

JKf pokračovala v roce 1962 ve své publikační činnosti a vydala 4. ročník Zpráv JKf ve 3 číslech o celkovém rozsahu 192 stran. Jako zvláštní, 4. číslo, vyšla, jak již bylo uvedeno, Bibliografie za rok 1961 o 58 stranách.

Knihovna JKf byla, stejně jako v předchozích letech, doplňována

o českou a slovenskou produkci z oborů v JKF zastoupených. Bylo zkatalogizováno 276 svazků, z nichž bylo získáno koupí 120 svazků, výměnou 22 svazků, darem 134. Inventurní seznam vykazuje ke dni 31. 12. 1962 25 950 zkatalogizovaných svazků. Knihy se půjčovaly členům JKF a se souhlasem členů výboru výjimečně i jiným zájemcům. Bylo převzato 262 knih z býv. gymnasia v Praze 2, Londýnská ul., v ceně 5 797 Kčs.

Pokud jde o mezinárodní spolupráci, je Jednota členem Fédération Internationale des Association d'Études Classiques.

Počet členů JKF činil ke dni 31. 12. 1962 324, z toho 239 v Praze a 85 v Brně.

Výbor JKF se sešel v roce 1963 třikrát a pracoval pod vedením svého předsedy prof. dr. K. Janáčka.

-dm-

ZPRÁVA O HOSPODAŘENÍ

Příjmy:

	Kčs
Počáteční hotovost k 1. 1. 1962	893,09
Členské příspěvky a zápisné	4.060,—
Prodej publikací (sklad JKF a Zprávy JKF)	2.901,44
Dotace ČSAV	19.570,—
Příjmy celkem	27.424,53

Výdaje:

	Kčs
Odměny za práce	5.248,73
Cestovní výdaje	828,20
Materiálové výdaje	19.245,96
Práce a služby	669,64
Výdaje celkem	25.992,53
Zůstatek k 31. 12. 1962	1.432,—
Z toho na běžném účtu u Státní spořitelny	1.146,10
V pokladně	285,90

Základní prostředky:

	Kčs
Zařízení a inventář podle stavu k 31. 12. 1962	43.296,03
Drobné a krátkodobé předměty podle stavu k 31. 12. 1962	9.146,95
Knihovna	130.167,81
Sklad učebnic, Listů filologických a Zpráv jednoty klasických filologů	78.292,30

Základní prostředky celkem 260.903,09

Jmění k 31. 12. 1962

	Kčs
Peněžní prostředky	1.432,—
Základní prostředky	260.903,09
Celkem	262.335,09

A. Fialová

ZPRÁVA REVIZORŮ ÚČTŮ

Revize byla provedena dne 25. ledna 1963 revizory Jaroslavem Horou a dr. Jaromírem Fialou. Revizi byla přítomna hospodářka JKF A. Fialová. Předmětem revize bylo peněžní hospodaření a činnost JKF ve správním roce 1962.

Při revizi peněžního hospodaření byly zkontrolovány účetní doklady za rok 1962. Bylo zjištěno, že účetní evidence je vedena správně a velmi pečlivě. JKF nakládá se svými prostředky hospodárně. Ačkoli neplatící členové byli v roce 1962 třikrát upomínáni, je závažným nedostatkem poměrně vysoká částka nedoplatků členských příspěvků za rok 1962. Tyto nedoplatky činí u 38 členů celkem Kčs 700,—. S nedoplatky za minulá léta činí nedoplatky členských příspěvků celkem Kčs 1 080,—. Lze očekávat, že převážná většina nedoplatků za rok 1962 bude během roku 1963 vyrovnána.

Pokud jde o činnost JKF, rozvíjela se úspěšně podle plánu. Plán přednášek byl splněn, a to jak pravidelných měsíčních přednášek JKF, tak i přednášek ve velmi aktivní skupině pro medievalistiku. Zprávy JKF byly vydány čtyřikrát. Čtvrté číslo (Bibliografie řeckých a latinských studií v ČSSR za rok 1961) je velmi cenným výsledkem práce bibliografického kolektivu JKF, vedeného dr. L. Vidmanem. Knihovna JKF byla soustavně doplňována a obohacena vědeckou literaturou z knihovny bývalého gymnasia v Praze 2, Londýnská ulice.

JKF pokračovala v pravidelné součinnosti s Kabinetem cizích ja-

zyků při Ústavu pro další vzdělání učitelů a výchovných pracovníků v Praze.

Populárně vědecký večer, na němž recitační kroužek JKF předvedl za vedení dr. H. Businské a S. Vidmanové pásmo z římských dějin, přispěl úspěšně k zvyšování zájmu mládeže i veřejnosti o kulturní a politické dědictví antiky.

Závěrem lze říci, že JKF i v roce 1962 úspěšně splnila své závažné poslání v našem kulturním i vědeckém životě a platně přispěla k jeho prohloubení a obohacení.

Jaroslav Hora

Jaromír Fiala

Změny ve stavu členstva

Praha

Noví členové:

Čezíková Jarmila, studující, Baranova 10, Praha 3

Gel František, docent KU, Čerchovská 6, Praha 2-Vinohrady

Hledíková Zdeňka, Tyršova 681, Raďotín

Miškovská Vlasta, dr., Na Cihlářce 12/2370, Praha 5-Smíchov

Pokorný Petr, W. Piecka 60, Praha 2-Vinohrady

Šváb Miloslav, dr., CSc., Nádražní 14, Plzeň

Trost Pavel, prof., dr., Na Mičánce 20, Praha 6-Dejvice

Zemřeli:

Jakubec František, 1881—1962

Štětka Josef, dr., 1885—1962

Brno

Noví členové:

Binková Růžena, Okružní I, 295, Jevičko

Navrátilová Alena, studující, Slovákova 11, Brno

Severová Marta, studující, Červinkova 15, Brno-Královo Pole

Vantuch Ant., dr., CSc., Pavlovova 15, Bratislava

Zemřeli:

Sedláček Jan, 1878—1963

Z E S V Ě T A

N S R

Wilhelm Luther podává v článku *Der Schulhumanismus in der pädagogischen Diskussion der Gegenwart* (Gymnasium 6/1962, 380—396) velmi zajímavý rozbor řady západoněmeckých prací věnovaných otázce postavení a poslání humanistického gymnasia v současnosti. Autoři recenzovaných prací i sám recenzent řeší přitom problém hlubší, totiž sám obsah pojmu *humanismus*. Luther odmítá názory těch autorů, podle nichž má být veškeré vyšší vzdělání prochnuto duchem církve, ať již katolické nebo protestantské. Rovněž nesouhlasí s těmi, kdo se odvolávají na „nadčasové hodnoty“ humanitního vzdělání, neboť takové argumenty, podle jeho názoru, dnes již neobstojí. Nejdříve by se musila dokázat existence těchto „nadčasových hodnot“. Všechny posuzované práce i jejich recenzent se však shodují v tom, že odmítají každé politické „zúžení“ pojmu humanismus. Různě se staví k otázce připustnosti vlivu státu na vzdělání. Luther odmítá obvinění novohumanismu z odpovědnosti za dvojí politickou katastrofu Německa ve 20. století a ukazuje na její skutečné politické, sociální a ekonomické příčiny. V humanitním vzdělání spatřují mnozí prostředek imunizující proti odosobňujícímu vlivu mechanizované moderní techniky a ekonomiky, jenž umožní budoucím technikům decentralizovat a humanizovat mo-

derní mamutí organizace. Ozývají se hlasy volající po metafyzickém zakořenění dnešního člověka a humanistickém zakořenění výchovy. Antiku chápou jako model celé kultury. Je požadován svobodný vývoj žáka, neovlivněný ani konfesí, ani světovým názorem, výchova k *humanum* ve smyslu personální existence a vázané smlouvy. Celý článek ukazuje názorně mlhavost a rozpornost současných myšlenkových proudů v západním Německu.

R U M U N S K O

V Konstanci bylo vykopáno 24 mramorových soch pocházejících z 1.—3. století n. l. Nejzajímavější z tohoto cenného nálezu je socha bohyně Fortuny.

S S S R

Na vědecké konferenci, uspořádané Archeologickým ústavem AV USSR, byly shrnuty výsledky archeologických výzkumů na Ukrajině za l. 1960 až 1961. Výkopy v městských čtvrtích Olbie, Tyru, Chersonésu, na ostrově Berezani i na poloostrově Kerčském byly získány nové zajímavé doklady o kultuře řeckých kolonistů i místního obyvatelstva v Černomoří. V oblasti Borispole pod Kijevem bylo objeveno velké skytské pohřebiště. Nalezení památníku skytské kultury v této oblasti umožňuje nový přístup k řešení

otázky o sídlech skytských kmenů. (Voprosy istorii 8/1962, str. 167).

Š V Ý C A R S K O

Nakladatelství *Artemis* v Curychu a ve Stuttgartě připravuje vydání encyklopedie „*Lexikon der alten Welt*“. Vydavateli jsou Carl Andersen, Hartmut Erbse, Olof Gigon, Karl Schefold, Karl Friedrich Stroheker a Ernst Zinn, ve spolupráci s větším kolektivem domácích i zahraničních odborníků. Slovník má být zpracován podle přísně vědeckých hledisek a informovat o všech jevech antického života. Je určen pro každého, kdo má zájem o humanitní vědy, zvláště pro pracovníky jiných oborů a vědních oblastí, kteří stále naléhavěji volají po spolehlivém rádcí v oblasti antického starověku. Má

však sloužit i odborníkům jako příručka při každodenní práci. Největší pozornost bude věnována klasické antice, bude se však přihlížet i k jejímu působení v pozdějších dobách. Orient, Egypt a křesťanství budou zpracovány z hlediska jejich vztahů k Helladě a Římu. Slovník bude mít obrázky, schémata, tabulky a mapy. V bibliografických údajích se bude odkazovat na speciální díla. Encyklopedie bude jednosvazková, slovníkového formátu, o 3000 sloupcích. Od dosavadních podobných děl se má lišit tím, že bude brán zřetel na čtenáře neoborníky, i když se počítá se čtenáři „náročnými“. Má vyjít v r. 1965. Adresa redakce: *Lexikon der Alten Welt*, Zürich 1, Limmatquai 18, *Artemis Verlag*. (Gnomon 3/1962, str. 320).

-esv

ZPRÁVY JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ

vydává pro členy JKF z pověření výboru JKF prof. dr. Ladislav Varcl

Redakční tajemnice: dr. A. Vidmanová

Uzávěrka tohoto čísla byla 28. února 1963

Jednotlivá čísla je možno zakoupit po 5,— Kčs, bibliografické číslo

po 8,— Kčs

Obálku navrhl J. Krouz

Vytiskly novinářské závody Mír, n. p., závod 1, Praha

A-I2*31199
